

Immanuel Kant: Kritika čistého rozumu

Hendrik Adriaanse

◆ bytový seminář, česky | německy, vznik: 10. 6. 1983

◆ private seminar, Czech | German, origin: 10. 6. 1983

Immanuel Kant: Kritika čistého rozumu [1983]

[strojový, neredigovaný přepis – model Gemini 3 (flash/pro) – únor 2026]

--- (1983-06-10 Hendrik Adriaanse – Kant, KRV (1) [LVH157VA]_Kaz a_cleaned.flac) ---

Jiný hlas: ...als was aus dem Notwendig folgt, was die Vernunft seinem Begriffe gemäß selbst in sich gelegt hat. Nejdůležitější je ten závěr, kde říká, že v té věci, při tomto zkoumání, v tom apriorním vidění, že nesmí se k té věci připojovat, přidávat nic než to, co tam vložil sám rozum. Was muss man sich nun dabei vorstellen? Co si třeba při tom představit? Betrachten wir das Beispiel einer geometrischen Konstruktion. Uvažujme příklad geometrické konstrukce.

Hejdánek: Tu je třeba říci, že když se ukáže něco, co platí o rovnoramenném trojúhelníku, tak víme, že to neplatí jen o tom konkrétním jednom rovnoramenném trojúhelníku, nýbrž že to platí o všech rovnoramenných trojúhelnících. A proč tomu tak je? Protože, jak Kant později řekne, takový geometrický obrazec spočívá v čistém názoru (*reine Anschauung*). Náзор je však činností rozumu samého. Ten názor je možný a je nutný jen v jistých názíracích formách, totiž v prostoru a čase. Tyto formy jsou formami rozumu samého. Rozum vkládá tyto formy, tyto názorné formy, do všeho, co nahlíží, čeho je schopen, co nazírá. V případě, že ten názor je čistý, že jde o čistý názor, jako tomu je v matematice, tak je to názor objektu, který vytváří rozum sám. V tom spočívá právě ta všeobecná platnost aritmetiky a geometrie. Je to aspoň trochu jasné, jak jsem to vyložil, nebo jsem tu nejasnost jenom zvětšil? Já bych navrhol udělat si malou přestávku.

Jiný hlas: Otázka je, jestli je to aspoň trochu jasné, jak to bylo vykládáno. A já jsem do toho skočil s tím, že si uděláme přestávku. Takže si připravte odpovědi, jestli je to aspoň trochu jasné, nebo jestli to chce víc vysvětlovat, nebo dávat víc příkladů. Já sám mám dojem, že když něco není jasné, že byste se měli ozvat. Že nemá cenu, abychom podle svého říkali nějaké detaily, prostě když nebude něco jasné, tak se ozvěte. Mám tu k tomu jednu poznámku. Vy jste mluvil o rovnostranném trojúhelníku. A já si myslím, že důležitý bod je, že existuje jenom jeden rovnostranný trojúhelník jakožto ideální figura, která má určité vlastnosti a tak dále. Ne mnoho rovnostranných trojúhelníků, jenom jeden.

Hejdánek: K tomu dvě poznámky. Za prvé, není to úplně správné, co říkáte. Existují samozřejmě rovnostranné trojúhelníky všech možných velikostí a všech možných poloh. Tedy pokud uvažujeme rovnostranný trojúhelník jako empirickou veličinu, musíme říci, že je jich mnoho. K tomu ale přistupuje moje druhá poznámka, že vy tu máte jiný text než já. Já jsem četl o rovnoramenném trojúhelníku (*gleichschenkliges Dreieck*) a ne o rovnostranném (*gleichseitiges Dreieck*). Slovo rovnostranný stojí v originálním textu. Vy máte správný text, ale Kant se tady v tomto bodě zmýlil. Měl na mysli rovnoramenný trojúhelník. A to je také ve shodě s historií, jak ji vypráví *Diogenes Laertios*, který vypráví o Tháletovi, že ten provedl důkaz na základě rovnoramenného trojúhelníku. A tady v mém aparátu je také uvedeno místo z Kantova dopisu jistému Schützovi, kde píše, že pokud by tento muž psal recenzi jeho knihy, měl by v ní uvést, že se Kant na tomto místě zmýlil a že by to mělo být opraveno.

Jiný hlas: Otázka je, že rovnostranný trojúhelník je ideální figura. A odpověď je, že to není tak docela pravda, je jich celá řada.

Hejdánek: může být nekonečná tato řada, to je pravda.

A za druhé, druhá poznámka je, že máme dvojí čtení, že v tom našem, i když poznámka pod čarou to opravuje, je rovnostranný, kdežto v originále je rovnoramenný. A to dělá taky velký rozdíl v tom, že se to odkazuje na Tháleta, že? A Thálés objevil, tedy nějak přišel na důkaz a obětoval voly, že? Tak to se týkalo *explicite*, tedy v té tradici se to týkalo rovnoramenného trojúhelníku. A tam jsou ty úhly u báze stejné. To tam není uvedeno, jo, ale jde o to, když přišel na ten důkaz, tak že obětoval voly. Já jsem vždycky, to je taky něco, já jsem vždycky měl v povědomí, že když se mluví o Tháletově větě, tak že jde o pravý úhel. Ale ono skutečně je tam uvedeno... *Ich sage in meinem Bewusstsein war es immer die mit der Thales-Satz verbunden über über den rechtwinkligen Dreieck*.

Jiný hlas: *Das ist Pythagoras, der hat also erwiesen, dass das...*

Hejdánek: *Nein, Thales. Pythagoras, das sind die Quadrate. Ja, ja. Aber bei Thales, das ist alle der Thales-*

Satz, alle Dreiecke über dem mit gleicher Basis mit gleich... Halbkreis, ja, über dem Durchmesser, dort sind Dreiecke. Also das war mir nicht ganz klar, o co se tu vlastně jedná u toho Tháléta, který ty...

Jiný hlas: Ja, ja, ja, ja. Das stimmt. Wofür es sich hier handelt mit dem Thales, der die...

Hejdánek: Ja, ja, stimmt, das weiß ich, das weiß ich, ja. Aber das sind noch keine gleichschenkligen Dreiecke.

Jiný hlas: Ja, ja, nur einer ist gleichschenklige. Also das... ja, ja. Aber was für einen... um was für einen Beweis handelt es sich eigentlich bei diesem gleichschenkligen?

Jiný hlas: Nun, in diesem Diogenes Laertius ist es nicht...

Hejdánek: Das habe ich nicht finden können, aber ich denke, dass es also der Beweis sein könnte – aber das muss ich auch raten – dass wenn man einen... já nevím teď to německé slovo... wenn man eine Linie aus dem obersten Eck zieht, dass er dann unter einer Ecke von 90 Grad die Basis schneidet.

Sowas. Zwei, genau zwei. Ja, sowas. Tak snad to prostě je jasné, vždyť jsme se to učili. Snad je to to, že prostě když se u rovnoramenného trojúhelníku spustí výška z vrcholu na základnu, no tak ten bod půlí tu základnu přesně v polovičce a v pravém úhlu.

Jiný hlas: Když se spustí výška? Když se... ne, když se rozpůlí ten vrchol? No, to platí všechno, všechno to platí, všechno to platí.

Hejdánek: Ne, to platí všechno.

Jiný hlas: Ja, gut, das ist historisch vielleicht deutet sie da auf jeden Fall auch für das gleichseitige Dreieck, aber... ja, gut, das ist historisch... der Beweis scheint dann geführt zu sein anhand einer gleichschenkligen. Gut.

Hejdánek: Ja, also hier wurde erwähnt, dass dieser berühmte Satz, oder einer der berühmten Sätze, dass in der Logik, wenn man es in Psychologie und so weiter verbreitet, dass es eigentlich keine Verbreitung ist, sondern eine Verunstaltung.

Jiný hlas: Verunstaltung, ja. Ja.

Hejdánek: Und es geht nicht um Psychologie, sondern um Wissenschaften allgemein, im Allgemeinen. Ja.

Jiný hlas: Ja, ich moci se ptát, in welchem Sinne es noch heute zitiert werden kann positiv, weil es doch heute nicht mehr haltbar ist. Takže to...

Hejdánek: Was ist nicht mehr haltbar, also diese Verunstaltung? Tato deformace?

Jiný hlas: Třeba že fyzika a biologie, chemie a biologie... ne, ne, ne, ne. Nešlo o to...

Hejdánek: Ne, ne, ne.

Jiný hlas: Jo, ale tam je to obecně řečeno.

Hejdánek: Also es geht nicht um Wissenschaften im Verhältnis zur Logik, sondern um Wissenschaften im Allgemeinen. Das heißt, dass es doch keine Verunstaltung einer Wissenschaft ist, wenn man sie mit einer anderen verknüpft, dass dagegen neue Wissenschaften gerade in Grenzgebieten entstehen. Také na hranici mezi logikou a matematikou. A to platí také o matematice a logice, to byla vlastně také jedna z těchto věcí. Ja, ja. Ja, ich verstehe.

Jiný hlas: Nun man muss denke ich sagen, dass dieser Satz Kants heute von vielen Seiten angegriffen wird. Myslím, že by se mělo říct, že právě tato věta Kantova je dnes z mnoha stran napadána. Der Standpunkt Kants scheint allerhand neue Entwicklungen in den Wissenschaften zu frustrieren und unmöglich zu machen. Kantovo hledisko zjevně vede k frustraci jednotlivých věd a znemožňování pokroku.

Hejdánek: Ich will nicht mich selbst als einen unbedingten Verteidiger dieses Satzes Kants aufgefasst wissen. Nerad bych, abyste mě brali jako jednoznačného zastávce této Kantovy věty. Přesto bych chtěl, a kdyby to bylo jen pro diskusi, tak se Kanta zastat.

Jiný hlas: Soweit meine Erfahrung reicht mit Versuchen zur interdisziplinären Arbeit...

Hejdánek: Pokud sahají mé znalosti a zkušenosti z interdisziplinární spolupráce...

Jiný hlas: ...findet man hier ein Gemisch verschiedener Gesichtspunkte und Ansätze, in dem in diesem Gemisch also in dem immer Unklarheiten stecken.

Hejdánek: ...dochází zde prakticky vždycky k míšení směsi různých přístupů a postupů, které sice vždycky, takřka vždy vedou k nejasnostem a sporům.

Jiný hlas: *Und das ist vielleicht noch wichtiger, in dem es niemals möglich ist, bis auf den Grund zu gehen.*

Hejdánek: A to je snad ještě důležitější, kde není nikdy možné jít až k podstatě věci, až k základu.

Jiný hlas: *Bei jeder grundsätzlichen Diskussion kann ja jeder nach seiner eigenen Disziplin ausweichen und sich darauf zurückziehen.*

Hejdánek: Při každé takové základní diskusi může každý z účastníků se stáhnout na svou vlastní základnu a tím dochází k rozporu často.

Jiný hlas: *Und dann kann also jeder sagen: Du siehst es so, ich aber von meiner Disziplin her muss es so sehen.*

Hejdánek: A pak může každý říct: Ty to vidíš takhle, ale já to z hlediska své disciplíny vidím takto.

Jiný hlas: *Aber wie gesagt, das ist ein Eindruck, der auf Erfahrungen beruht und vielleicht wird es in Zukunft besser gehen.*

Hejdánek: Jako již řečeno, je to závěr založený na zkušenostech, který by neměl být závěrem.

Jiný hlas: *Dass der Urfehler darin besteht, dass von vornherein die zwei Disziplinen so scharf abgegrenzt konzipiert sind, so dass sie dann eigentlich nicht eine einheitliche Sprache haben.*

Hejdánek: Základní chyba je v tom, že tyto dvě disciplíny jsou od sebe natolik ostře odděleny, že pak nemají společný jazyk.

Jiný hlas: *Also und deswegen, wenn sie dazu kommen, dass der Gegenstand ihrer Untersuchung derselbe ist, dann sind sie nicht imstande, in ihren verschiedenen Sprachen darüber sich zu einigen.*

Hejdánek: A proto, když dojde k tomu, že předmět jejich zkoumání je tentýž, nejsou schopni se o něm ve svých různých jazycích dohodnout. Jediné řešení je právě naopak tam, kde se to překrývá, tam nejvíc pracovat, protože tam se jediné dá dospět ke společné řeči.

Jiný hlas: *Also ich sehe die einzige Möglichkeit gerade auf in den Grenzgebieten am intensivsten zu arbeiten, so dass verschiedene Disziplinen endlich doch eine einheitliche Sprache oder eine ähnliche Sprache im ersten Schritt finden, damit sie diese Lücke überbrücken.*

Hejdánek: Jenže zatím to vypadá tak, že každá ta věda sama je něčím jednotným, není to konglomerát. A jakmile se vytvoří nějaká mezivěda, tak to je konglomerát. To je ten problém teoretický, že to je chybné pojetí věd.

Jiný hlas: *Ich habe nur was dazu hinzugefügt. Vielleicht das noch, man kann denke ich sagen, dass in dieser Frage der Fachwissenschaftler anders urteilen wird als der Philosoph. Der Fachwissenschaftler wird nur die pragmatische Frage stellen: Kann ich mit einem anderen Fachwissenschaftler oder mit einem Wissenschaftler von einem anderen Fach nützlich zusammenarbeiten?*

Hejdánek: Věc se má tak, že odborný vědec hodnotí jinak než filosof. Odborný vědec se bude ptát jenom na to, jestli s jiným vědcem z jiného oboru může užitečně spolupracovat.

Jiný hlas: *Der Philosoph dagegen fühlt sich dazu berufen, dieser Art schwierige Hintergrunds- oder Grundlagenfragen zu stellen, wie: Wie erreicht man eigentlich gültige Ergebnisse? Wie werden die Ergebnisse, die man gewinnt, mehr als nur vorübergehende in einer gewissen Mode vielleicht gültige Resultate sein? Das ist seine Frage.*

Hejdánek: Filosof je naproti tomu nucen zkoumat takové ty naprosto základní otázky jako: Jak je možno získat přesvědčivý nebo jistý poznatek? Jak mohou být vědecké poznatky víc než jen takovou dočasnou, eventuálně módní záležitostí, která zase bude vyměněna jinou? Jak mohou být něčím víc, něčím podstatnějším? To je ta otázka.

Jiný hlas: *Also der Philosoph ist hier derjenige, der wie überall übrigens der Schwierigkeiten macht, wo andere Leute sie gar nicht sehen.*

Hejdánek: Filosof je prostě člověk, kterej dělá potíže tam, kde ty druhý je vůbec neviděj.

Jiný hlas: [hluk v pozadí, smích]

Jiný hlas: *er sagt aber doch, že der späte Kant se k tomu ještě jinak vyjádřil.*

Jiný hlas: v té poznámce na devětadvacáté stránce v tom německém textu, on tam mluví o [nesrozumitelné].

Jiný hlas: *ja, es geht um die Teilung theoretisch-praktisch.*

Jiný hlas: no, tam to bylo stručně objasněno, že teoretické poznání předpokládá obojí, a to praktické je uskutečňuje. Absolutně není jasné, co znamená to uskutečňovat.

Jiný hlas: *und mir ist es ganz unklar, was das meint, was dort gesagt wurde, dass die theoretische Erkenntnis den Gegenstand bestimmt und die praktischen, dass sie ihn in Wirklichkeit macht, wirklich macht. Was heißt das also, diese Teilung oder diese Unterscheidung, was das ist Bestimmung und was das ist wirklich machen.*

Jiný hlas: *ja, wie es scheint, in beiden Fällen ist der Gegenstand von außen gegeben, und nicht... ne, ne, ne, to s tou vnější realitou je asi špatně. Ne, nein, es handelt sich um einen Begriff, also das ist nicht von außen gegeben. Darin Vernunft gänzlich a priori Objekt bestimmt, vorher, allein vorgetragen werden, und dasjenige, was aus anderen Quellen kommt, damit nicht vermengt werden.*

Jiný hlas: tam je přece jasné řečeno, že se s tím nesmí spojovat to, co přichází odjinud. Že tady jde o skutečně čisté poznání.

Jiný hlas: *ja, aber nein, es ist ein Satz vorher... tento bod je o pojmu, který musí být orientován na objekt... ja, anderweitig gegeben werden muss, steht hier in Klammern. Ja. Also es handelt sich um die Unterscheidung theoretisch-praktisch, ne? Theorie, griechisches Wort, heißt eigentlich Betrachtung.*

Jiný hlas: tak ta dvojice teoreticko-praktické, *theoria* řecky znamená pozorování.

Jiný hlas: *wenn man eine theoretische Erkenntnis von irgendetwas hat, so ist das also eine Erkenntnis aus Betrachtung.*

Jiný hlas: když se něco nazve teoretickým poznáním, je to poznání z pozorování, z koukání tedy.

Jiný hlas: *theoretische Erkenntnis greift nicht ein in das, was sie erkennt.*

Jiný hlas: nejlépe snad bych to vyložil tak, že teoretické poznání nezasahuje do toho, co poznává.

Jiný hlas: *sie betrachtet es nur von außen.*

Jiný hlas: jen to pozoruje zvnějšku.

Jiný hlas: *praktische Erkenntnis dagegen ist Erkenntnis, die voraussetzt, dass man in das, was man erkennt oder erkennen will, tätig eingreift.*

Jiný hlas: praktické poznání naproti tomu předpokládá, že se do toho, co se poznává nebo poznat chce, prakticky zasahuje.

Jiný hlas: *das Wort praktisch kommt vom griechischen Verb pratein und das heißt tun oder handeln.*

Jiný hlas: praktický pochází z řeckého slova *pratein*, což jest dělati, jednati.

Jiný hlas: *praktische Wissenschaft ist eine Wissenschaft, die es mit dem Handeln, und ich möchte dann also sagen, mit dem handelnden Eingreifen in das zu Erkennende zu tun hat.*

Jiný hlas: praktická věda je tedy taková, která má co dělat s děláním, s praktickým jednáním, a řekl bych tedy s praktickým zasahováním do toho, co je předmětem poznání.

Jiný hlas: *das meint Kant hier mit wirklich machen.*

Jiný hlas: a to má na mysli Kant, když mluví o tom činit skutečným.

Jiný hlas: *ohne Handlung ist hier das zu Erkennende nicht wirklich, sozusagen.*

Jiný hlas: bez jednání nemůže být to, co má být poznáno, skutečné.

Jiný hlas: *um das an einem Beispiel zu erläutern: wir werden im Folgenden sehen, dass die Erkenntnis Gottes für Kant praktische Erkenntnis ist.*

Jiný hlas: abych to objasnil na příkladu: uvidíme dál, že pro Kanta je poznání Boha praktickým poznáním.

Jiný hlas: *das heißt also, wenn ich nur die Welt betrachte und so gut wie möglich zu verstehen versuche, was da ist, so werde ich Gott nicht erkennen.*

Jiný hlas: to znamená, že když budu jen svět pozorovat a co možná nejlépe zjišťovat, co tam je, a rozpoznávat jednotlivosti a tak dále, tak nikdy nepoznám Boha.

Jiný hlas: *in dem, was ist, sagen wir in der Natur, ist Gott nicht anzutreffen.*

Jiný hlas: v tom, co jest, to jest například v přírodě, nelze Boha potkat.

Jiný hlas: *man kann höchstens gewisse Vermutungen haben, aber zu erkennen, zu wissen, ist hier nichts.*

Jiný hlas: můžu mít nanejvýš nějaké nápady nebo domněnky, ale k poznání tady nic není.

Jiný hlas: *völlig anders wird dagegen die Perspektive, wenn der Mensch sich als ein handelndes Wesen auffasst.*

Jiný hlas: zcela jinak ale věc vypadá, když se člověk chápe jako jednající bytost.

Jiný hlas: *wenn es darum geht zu handeln, und das heißt für Kant auch gleich, das Gute zu tun, dann wird Gott auf einmal wichtig.*

Jiný hlas: když jde o to jednat, a pro Kanta to hned znamená dělat to dobré, tak najednou je Bůh strašně důležitý.

Jiný hlas: *Gott hat also für Kant nichts zu tun mit Physik, sondern mit Ethik.*

Jiný hlas: Bůh tedy nemá pro Kanta co dělat s fyzikou, ale naproti tomu s etikou.

Jiný hlas: *das ist praktische Erkenntnis.*

Jiný hlas: to je praktické poznání.

Jiný hlas: *im Gegensatz zur theoretischen.*

Jiný hlas: v protikladu k teoretickému.

Jiný hlas: *so theoretische Erkenntnis voraussetzt die Gegenstände und Objekte, die bleiben selbe, theoretisch erkennt oder unerkennt, sie bleiben selbe.*

Jiný hlas: *und die Frage ist nicht, ob sie theoretisch erkannt sind oder nicht. Ich weiß nicht, ob ich sie recht verstehe. Sie haben Existenz unabhängig von Erkenntnis, unabhängig von Prozess der Erkenntnis. Hegel hier sagte, das ist nicht wahr.*

Nun, *das würde Kant auch nicht sagen.*

říkám, že takovéto teoretické poznání tedy předpokládá, že jsou předměty, které zůstávají stejné, ať jsou poznávány či nepoznávány. Hegel říká, že ten teoretický poznávateľ pouze ty věci pozoruje a neuskutečňuje, pouze se na ně dívá. A musí tedy být jakési takové věci, které, ať jsou poznávány či nejsou poznávány, jsou pořád stejné, čili zůstávají si mimo ten proces poznání. Hegelova námitka proti tomu je, že je to blbost, tohleto. Že mezi tím poznávajícím a poznávaným musí předexistovat jakýsi vztah. Poznávání je samo o sobě jakýsi proces, jakýsi děj, jímž se tedy to poznávané teprve ukazuje. A on teď říká, že ani Kant to tedy takto přesně nevidí.

Wir werden noch ausführlicher lesen, was Kant hält von den sogenannten Dingen an sich, aber ich kann schon jetzt sagen, dass es nicht seine Meinung ist, dass unsere Erkenntnis sich nach den Dingen zu richten habe, sondern umgekehrt, dass die Dinge sich nach unserer Erkenntnis richten.

Ještě budeme vědět, co říká Kant o takzvaných věcech o sobě, už nyní mohu říci, že Kant nemá za to, že se naše poznání má řídit podle věcí, ale že naopak objekty se mají řídit podle našeho poznání.

Also, darf ich noch zwei Sätze sagen. Also, es ist nicht so, že die Dinge gleich bleiben und nur unsere Erkenntnisart dieser Dinge verschieden ist, entweder theoretisch oder praktisch, sondern mit unserer anderen Erkenntnisart sind uns auch andere Gegenstände gegeben.

Není to tak, že věci by zůstaly stejné a jenom náš pohled na ně by se měnil, ale naopak ty věci vypadají tak, jak se na ně díváme.

Das war die erste Stufe der Erscheinungen, nicht die Dinge an sich. Sicher. Nun, die lassen wir vorläufig noch ein bisschen aus dem Spiel, das kommt gleich. Gut, wollen wir jetzt dann weitergehen? Mit der Naturwissenschaft, so weit waren wir glaube ich gekommen. Mit der Naturwissenschaft ging es weit langsamer zu, bis sie den Heeresweg, den der Wissenschaft traf. Denn es sind nur etwa anderthalb Jahrhunderte, dass der Vorschlag des sinnreichen Bacon von Verulam diese Entdeckung teils veranlasste, teils, da man bereits auf der Spur derselben war, mehr belebte, welche ebensowohl durch eine schnell vorgegangene Revolution der Denkart erklärt werden kann.

Poté co tedy v matematice takto do jisté míry došlo k tomu, že se stala bezpečnou vědou, tak přechází nyní k fyzice, o které platí, že to trvalo už mnohem déle.

Der Unterschied zwischen Mathematik und Physik ist also, noch einmal daran zu erinnern, dass die Mathematik mit Objekten reiner Anschauung zu tun hat, die Physik dagegen mit vermischten Objekten, die teils aus reiner Vernunft a priori erkannt werden können, teils aber aus anderen Erkenntnisquellen. Ještě zopakují rozdíl mezi matematikou a fyzikou v tom, že zatímco matematika se zabývá objekty, které jsou předmětem ryziho názoru, fyzika se zabývá objekty smíšenými, to jest takovými, na jejichž konstituci se účastní nejen rozum, ale také ještě jiné zdroje.

Das erklärt, weshalb hier der sichere Gang einer Wissenschaft erst später gefunden wurde. Kant nennt als großer Neuerer Bacon von Verulam, Francis Bacon, der anderthalb Jahrhunderte vor ihm gelebt hat, und von dem er, das darf ich vielleicht auch noch mal erwähnen, von dem er das Motto der Kritik der reinen Vernunft entnommen hat. Ist es in der zweiten... Ich dachte in der zweiten habe ich das aus der Instauratio Magna... Ja, stimmt, stimmt.

Kant jmenuje jako velkého novátora Bacona z Verulamu, Francise Bacona, od něhož si, to mohu snad také ještě zmínit, od něhož si vypůjčil motto ke Kritice čistého rozumu. Je to v té druhé... Já jsem si myslel, že v té druhé... v Instauratio Magna... Ano, správně.

Ich will hier nur die Naturwissenschaft, sofern sie auf empirischen Prinzipien begründet ist, in Erwägung ziehen. Und da an wird er dann also klarmachen, wie es um diese Revolution der Denkungsart auch in der Physik bestellt ist. Als Galilei seine Kugeln die schiefe Fläche mit einer von ihm selbst gewählten Schwere herabrollen, oder Torricelli die Luft ein Gewicht, was er sich zum Voraus dem einer ihm bekannten Wassersäule gleich gedacht hatte, tragen ließ, oder in noch späterer Zeit Stahl Metalle in Kalk und diesen wiederum in Metall verwandelte, indem er ihnen etwas entzog und wiedergab...

Jiný hlas: So ging allen Naturforschern ein Licht auf. Drei Beispiele aus der Naturwissenschaft, die alle dieselbe Meinung hatten, nämlich dass man anhand dieser Beispiele, und das war eine Entdeckung für die Naturforscher, ihnen ging ein Licht auf, so wie den Mathematikern ein Licht aufgegangen ist, aus diesen Beispielen sind Beispiele für die Entdeckung, dass man Natur erkennen kann, indem man selbst etwas hineinlegt, so wie Kant gleich sagen wird. Und darauf beruht die Gültigkeit der auch der empirischen Naturwissenschaft, von der Kant hier redet.

Hejdánek: Tady uvádí tři příklady Kant, které mají všechny jeden smysl, totiž jak v tom objevu, který je ustavující pro moderní vědu, bezesporu, jak v něm dochází k onomu zjištění, k onomu nahlédnutí, které tam srovnává s tím, že vzešlo mu světlo, že se něco stalo.

Jiný hlas: Sie begriffen, dass die Vernunft nur das einsieht, was sie selbst nach ihrem Entwurfe hervorbringt; dass sie mit Principien ihrer Urtheile nach beständigen Gesetzen vorangehen und die Natur --- (1983-06-10 Hendrik Adriaanse - Kant, KRV (1) [LVH157VA]_Kaz b_cleaned.flac) ---

Jiný hlas: Als was aus dem notwendig folgt, was die Vernunft ihrem Begriffe gemäß selbst in sie gelegt hat.

Hejdánek: Jakožto také důležitá tato věta, kde říká, že k té věci při tomto zkoumání, v tom *a priori* vědění, že nesmí se k té věci připojovat, přidávat nic než to, co tam vložil sám rozum.

Jiný hlas: Was muss man sich nun dabei vorstellen?

Hejdánek: Co si třeba při tom představit.

Jiný hlas: Betrachten wir das Beispiel einer geometrischen Konstruktion.

Hejdánek: Uvažujme příklad geometrické konstrukce.

Jiný hlas: Da muss man sagen, dass wenn ein Beweis wie hier zum Beispiel für das gleichschenklige Dreieck geführt wird, man weiß, dass das nicht nur für dieses Dreieck gilt, sondern für alle gleichschenkligen Dreiecke.

Hejdánek: Když se ukáže něco, co platí o rovnoramenném trojúhelníku, tak víme, že to neplatí jenom o tom konkrétním jednom rovnoramenném trojúhelníku, ale že to platí o všech rovnoramenných trojúhelnících.

Jiný hlas: Und warum ist das so?

Hejdánek: A proč tomu tak je?

Jiný hlas: Weil eine geometrische Figur beruht auf, wie Kant später sagen wird, reiner *Anschauung*.

Hejdánek: Protože, jak Kant později řekne, takový geometrický obrazec spočívá v čistém názoru.

Jiný hlas: *Anschauung* ist aber eine Tätigkeit der Vernunft selber.

Hejdánek: Názor je však činností rozumu samotného.

Jiný hlas: Die Vernunft muss entsprechend gewissen Formen, nämlich Raum und Zeit, anschauen.

Hejdánek: Ten názor je možný a je nutný jen v jistých nazíracích formách.

Jiný hlas: Diese Formen sind die Formen der Vernunft selber.

Hejdánek: Tyto formy jsou formami rozumu samotného.

Jiný hlas: Die Vernunft legt diese Formen, diese *Anschauungsformen*, in all dem, was sie anschauen kann, hinein.

Hejdánek: Rozum klade tyto formy do všech náhledů, názorů, jichž je schopen, všeho nazírání, kterého je schopen.

Jiný hlas: Soweit die Vernunft es mit reiner *Anschauung* zu tun hat, wie in der Mathematik, hat sie es also mit nichts anderem als einem Objekt, das sie selber hervorbringt, zu tun.

Hejdánek: V případě, že ten názor je čistý, že jde o čistý názor, jako tomu je v matematice, tak je to názor objektu, který vytváří rozum sám.

Jiný hlas: Darauf beruht die allgemeine Gültigkeit der Geometrie und auch der Arithmetik.

Hejdánek: A v tom spočívá právě ta všeobecná platnost aritmetiky i geometrie.

Jiný hlas: Ist das einigermaßen verständlich, so wie ich das erklärt habe, oder habe ich die Verwirrung nur größer gemacht? Ich würde empfehlen, eine kleine Pause zu machen.

Hejdánek: Otázka zní, jestli je to aspoň trochu jasné, jak to bylo vykládáno, a já jsem do toho skočil s tím, že si uděláme přestávku. Takže si připravte odpověď, jestli je to aspoň trochu jasné, nebo jestli to chce víc vysvětlovat.

Jiný hlas: Soll ich also ausführlicher Beispiele bei dem Text geben oder...?

Hejdánek: Otázka je, mám-li víc vysvětlovat, má-li dávat víc příkladů. Já sám mám dojem, když něco není jasné, že byste měli mluvit, že nemá cenu, abych podle svého říkal nějaké detaily, prostě když nebude něco jasné. *Also am besten machen Sie es wieder so wie es bisher war, ganz kurz, und wenn etwas nicht klar sein wird, sie werden sich melden.*

Jiný hlas: Ich habe den Unterschied des gleichseitigen Dreiecks ausgeführt. Und ich denke, dass der wichtige Punkt ist, dass nur ein gleichseitiges Dreieck existiert als eine ideale Figur und gewisse Eigenschaften und so weiter, ne? Nicht viele gleichseitige Dreiecke, nur eines.

Jiný hlas: Dazu zwei Bemerkungen. Erstens, es ist nicht ganz richtig, was Sie sagen. Es gibt natürlich gleichseitige Dreiecke von allerhand Größen und allerhand Lagen muss man dazu auch sagen. Also wenn man das gleichseitige Dreieck als eine empirische Größe betrachtet, muss man sagen, es gibt vielerlei gleichseitige Dreiecke. Dazu kommt aber, und das ist meine zweite Bemerkung, dass Sie hier einen anderen Text haben als ich. Ich habe gelesen einen gleichschenkligen Dreieck und nicht einen gleichseitigen Dreieck. Und das Wort gleichseitig steht im Originaltext. Also Sie haben den richtigen Text, aber Kant hat sich geirrt an diesem Punkt. Er meinte den gleichschenkligen Dreieck. Und das ist auch in Übereinstimmung mit der Geschichte, so wie sie bei Diogenes Laertius erzählt wird, der erzählt von Thales, dass der den Beweis geführt hat anhand eines gleichschenkligen Dreiecks. Und hier bei meinem Apparat ist auch eine Briefstelle Kants aufgenommen worden, in der er an einen gewissen Schütz schreibt, dass wenn dieser Mann eine Rezension seines Buches schreiben würde, dass er dann darin melden müsse, dass Kant sich an dieser Stelle geirrt hat und dass es verbessert werden sollte.

Hejdánek: Otázka Martinova, že v tom textu je v jedné verzi jeden trojúhelník, v druhé jiný. Jeden rovnostranný trojúhelník jako ideální figura, ideální. Odpověď je, že to není tak docela pravda, je celá řada, že jich může být nekonečně, to Kant v tomto textu neřekl.

Jiný hlas: A pak je tu další poznámka o konstrukci pojmu trojúhelníka, kterou se má na mysli velikost stran, polohu a tak dále. Čili o to se nejedná. A za druhé, druhá poznámka je, že máme dvojí čtení, že v

tom našem, i když poznámka pod čarou to opravuje, je rovnoramenný, kdežto v tom německém vydání je rovnostranný. A to dělá obrovský rozdíl ten, že se to odkazuje na Thaléta, a Thalés objevil, teda přišel na důkaz a obětoval voly, tak to se týkalo rovnoramenného trojúhelníka. Jsou tam rovnoramenné trojúhelníky, jsou tam ty úhly. Myslím, že jsou tam stejné, to tam není uvedeno, ale jde o to, když přišel na ten důkaz, tak že obětoval voly. Já jsem vždycky měl v povědomí, že když se mluví o *Thalétově větě*, tak že jde o pravý úhel. Ale ono skutečně je tam uvedeno: *Ich sage: in meinem Bewusstsein war es immer die mit dem Thalesatz verbundene über das rechtwinklige Dreieck.*

Hejdánek: *Das ist Pythagoras. Der hat also erwiesen, dass das...*

Jiný hlas: *Nein, Thales. Pythagoras, das ist, das sind die Quadrate. Ja, ja. Aber bei Thales, das ist alle der Thalesatz, alle Dreiecke über dem mit gleicher Basis, mit gleicher Basis, Halbkreis, ja, über den Durchmesser, dort sind Dreiecke. Also, das war mir nicht ganz klar, wie es eigentlich, wofür es sich hier handelt mit dem Thales, der die...*

Hejdánek: *Ja, ja, stimmt, das weiß ich, das weiß ich, ja. Aber das sind noch keine gleichschenkligen Dreiecke.*

Jiný hlas: *Ja, ja, nur einer ist gleichschenklig. Also das... ja, ja. Aber was für einen, um was für einen Beweis handelt es sich eigentlich bei diesem gleichschenkligen? Nun, in diesem Diogenes Laertios ist es nicht...*

Hejdánek: *Das habe ich nicht finden können, aber ich denke, že by to mohl být ten důkaz, ale to musím také jenom hádat, že když se vede z nejvyššího vrcholu čára, tak že potom pod úhlem devadesáti stupňů protíná základnu. Tak něco.*

Jiný hlas: *Zwei... genau zwei... ja, so was. Tak snad to prostě je jasné, vždyť se to učíte, snad je to to, že prostě když se u rovnoramenného trojúhelníka spustí z vrcholu na základnu kolmice, tak ona půlí tu základnu přesně v polovině a v pravém úhlu. Když se to spustí... když se ten úhel rozpůlí, tak to platí všechno, všechno tohle. To platí tedy. Takže se to napraví.*

Hejdánek: *Ja, das gibt dann allerdings vielleicht bezieht sich das auf jeden Fall auch für den gleichseitigen Dreieck, aber... ja gut, das ist jetzt nicht ganz klar. Der Beweis, der Beweis scheint dann geführt zu sein anhand eines gleichschenkligen. Dobře.*

Jiný hlas: *Ja, also hier wurde erwähnt, že tento slavný výrok, nebo jeden z těch slavných výroků, že v logice, když se to v psychologii a tak dále rozšíří, že to vlastně není žádné rozšíření, nýbrž znetvoření.*

Hejdánek: *Ja.*

Jiný hlas: *Ja, und es geht nicht um Psychologie, sondern um Wissenschaften allgemein. Im Allgemeinen. Já bych se chtěl zeptat, in welchem Sinne es noch heute zitiert werden kann, positiv, weil es doch heute nicht mehr haltbar ist.*

Hejdánek: *Was ist nicht mehr haltbar? Also diese Verunstaltungsgeschichte?*

Jiný hlas: *Diese Deformation, etwa, že fyzika a biologie, chemie a biologie...*

Hejdánek: *Ja, ale tam je to obecně.*

Jiný hlas: *Ja, also es geht nicht um Wissenschaften im Verhältnis zur Logik, sondern um Wissenschaften im Allgemeinen, das heißt, že to přece není žádné znehodnocení vědy, když se spojí s jinou. Naopak, nové vědy vznikají právě v pomezích oblastech, také v pomezí mezi logikou a matematikou, a to platí pak i o matematice a logice, to byla vlastně také taková věc.*

Hejdánek: *Ja, ja. Ja, ich verstehe. Nun, man muss, denke ich, sagen, dass dieser Satz Kants heute von vielen Seiten angegriffen wird. Myslím, že by bylo dobré říct, že právě tato věta Kantova je dnes z mnoha stran napadána. Der Standpunkt Kants scheint allerhand neue Entwicklungen in den Wissenschaften zu frustrieren und unmöglich zu machen. Kantovo hledisko zjevně vede k frustraci jednotlivých věd a znemožňování pokroku. Ich will nicht mich selbst als einen unbedingten Verteidiger dieses Satzes Kants aufgefasst wissen. Neraď bych, abyste mě brali jako jednoznačného zastávce této Kantovy věty. Trotzdem möchte ich, und wäre es nur für die Diskussion... Přesto bych chtěl, a kdyby to bylo jen pro diskusifür Kant eintreten.*

Jiný hlas: se Kanta zastat.

Hejdánek: *Soweit meine Erfahrung reicht mit Versuchen zur interdisziplinären Arbeit...*

Jiný hlas: Pokud sahají mé znalosti a zkušenosti ohledně *interdisciplinární* spolupráce,

Hejdánek: *findet man hier ein Gemisch verschiedener Gesichtspunkte und Ansätze, in denen, in diesem Gemisch also, in dem immer Unklarheiten stecken...*

Jiný hlas: dochází zde prakticky vždycky k míšení směsi různých přístupů a postupů, které s sebou vždy takto vždy vedou k nejasnostem a rozporům.

Hejdánek: *Und, und das ist vielleicht noch wichtiger, in dem es niemals möglich ist, bis auf den Grund zu gehen.*

Jiný hlas: A co je ještě důležitější, kde není nikdy možné jít až k podstatě věci, až k základu.

Hejdánek: *Bei jeder grundsätzlichen Diskussion kann ja jeder nach seiner eigenen Disziplin ausweichen und sich darauf zurückziehen.*

Jiný hlas: Při každé takové základní diskusi může a vlastně musí každý z účastníků se stáhnout na svou vlastní základnu a tím dochází k rozporu často.

Hejdánek: *Und dann kann also jeder sagen: Du siehst es so, ich aber von meiner Disziplin her muss es so sehen.*

Jiný hlas: A pak může každý říct: Ty to vidíš takhle, ale já to z hlediska své disciplíny vidím tak.

Hejdánek: *Aber wie gesagt, das ist ein Eindruck, der auf Erfahrungen beruht, und vielleicht wird es in Zukunft besser gehen.*

Jiný hlas: Ale jak jsem říkal, je to závěr založený na zkušenostech, a který by [nesrozumitelné] v budoucnu měl jít lépe.

Hejdánek: *...dass der Urfehler darin besteht, dass von Anfang die zwei Disziplinen so scharf abgegrenzt konzipiert sind, so dass sie dann eigentlich nicht eine einheitliche Sprache haben, aber das...*

Jiný hlas: Já bych k tomu jenom řekl, že ten základní omyl vězí v tom, že ty dvě disciplíny jsou od samého počátku odděleny, že pak nemají stejnou řeč. Jejich zkoumání je najednou oběma společné.

Hejdánek: *Also, und deswegen, wenn sie dazu kommen, dass der Gegenstand ihrer Untersuchung derselbe ist, dann sind sie nicht imstande, in ihren verschiedenen Sprachen darüber sich zu einigen.*

Jiný hlas: Jediné řešení je v tom, právě naopak, tam, kde se to překrývá, tam nejvíc pracovat, protože tam se jediné dá dospět ke společné řeči. Protože věda si každá sama musí vytvořit svou vlastní řeč.

Hejdánek: *Also, ich sehe die die einzige Möglichkeit, gerade auf in den Grenzgebieten am intensivsten zu arbeiten, so dass verschiedene Disziplinen endlich doch eine einheitliche Sprache oder eine ähnliche Sprache im ersten Schritt finden, damit sie diese, diese Abgrund oder diese Lücke überbrücken.*

Jiný hlas: To všechno jistě, ale zpátky k tomu Kantovi. Jde o to, že zatím je to tak, že ta každá věda sama je už čímsi jednotným, víceméně to není konglomerát. A že jakmile by se vytvořila ta nějaká mezivěda, tak to je konglomerát, a to je ta základní, ten problém teoretický, že to je chyba teoretická.

Hejdánek: *Ich hab nur was dazu hinzugefügt. Vielleicht das noch, man kann denke ich sagen, dass in dieser Frage der Fachwissenschaftler anders urteilen wird als der Philosoph. Der Fachwissenschaftler wird nur die pragmatische Frage stellen: Kann ich mit einem anderen Fachwissenschaftler oder mit einem Wissenschaftler von einem anderen Fach nützlich zusammenarbeiten? Der Philosoph dagegen fühlt sich dazu berufen, dieser Art schwierige Hintergrunds- oder Grundlagenfragen zu stellen, wie: wie erreicht man eigentlich gültige Ergebnisse? Wie werden die Ergebnisse, die man gewinnt, mehr als nur vorübergehende in einer gewissen Mode vielleicht gültige Resultate sein? Das ist seine Frage.*

Jiný hlas: Chtěl bych k tomu ještě říct tolik, že odborný vědec je hodnocen jinak než filosof. Odborný vědec se bude ptát jenom na to, jestli s jiným vědcem z jiného oboru užitečně spolupracuje. Filosof naproti tomu se cítí nucen zkoumat tyto naprosto základní otázky jako: Jak je možno získat přesvědčivý nebo jistý poznatek? Jak by mohly být vědecké poznatky víc než jen takovou dočasnou, eventuálně módní záležitostí, která zase bude vyměněna jinou? Jak mohou být něčím víc, něčím podstatnějším?

Hejdánek: *Also der Philosoph ist hier derjenige, der – wie überall übrigens – der Schwierigkeiten macht,*

wo andere Leute sie gar nicht sehen.

Jiný hlas: Filosof je prostě člověk, kterej dělá potíže tam, kde je ti druzí vůbec nevidí.

Hejdánek: [smích] *Und Kant sagt, dass später kann sich dazu auch anderweitig äußern wird.*

Jiný hlas: A Kant taky říká, že se k tomu později vyjádří, eventuálně se k tomu vyjádří.

Hejdánek: *Ja, es geht um die Teilung theoretisch-praktisch.*

Jiný hlas: Jde o to dělení teoreticko-praktické. Kde je tedy stručně objasněno, že teoretické poznání určuje předmět a praktické jej uskutečňuje. Absolutně není jasné, co se tím míní uskutečňovat.

Hejdánek: *Also mir ist es ganz unklar, was das meint, was dort gesagt wurde, dass die theoretische Erkenntnis ja den Gegenstand bestimmt und die praktische das sie in Wirklichkeit macht, wirklich macht. Was heißt das, diese Teilung oder diese Unterscheidung, was das nur Bestimmung ist und was das das Wirklichmachen ist.*

Jiný hlas: Mně je úplně nejasné, co se tím míní, co se tam říká, že teoretické poznání předmět určuje a praktické jej činí skutečným. Co to znamená, tohle dělení, že jedno je určení a druhé je činění skutečným.

Hejdánek: *Wie es scheint, in beiden Fällen ist der Gegenstand von außen gegeben und nicht a priori.*

Jiný hlas: V obou případech se zdá, jako by ten předmět byl dán zvenčí.

Hejdánek: *Nein, nein, es handelt sich um einen Begriff, also das ist nicht von außen gegeben. Nein, darin Vernunft gänzlich a priori Objekt bestimmt vorher allein vorgetragen werden und dasjenige, was aus anderen Quellen kommt, damit nicht vermengt werden.* Tam je přece jasně řečeno, že se s tím nesmí spojovat to, co přichází odjinud. Tady jde skutečně o čisté poznání.

Jiný hlas: *Ja, aber nein, es ist ein Satz vorher...*

Hejdánek: *... anderweitig gegeben werden, stojí tady v závorce.*

Jiný hlas: Jo.

Hejdánek: *Ja.*

Also es handelt sich um die Unterscheidung theoretisch-praktisch, ne? Theoria, griechisches Wort, heißt eigentlich Betrachtung.

Jiný hlas: Tak jde o tu dvojici teoreticko-praktický. *Theoria*, řecky, znamená pozorování.

Hejdánek: *Wenn man eine theoretische Erkenntnis von irgendetwas hat, so ist das also eine Erkenntnis aus Betrachtung.*

Jiný hlas: Když se něco nazve teoretickým poznáním, je to poznání z pozorování, z koukání tady.

Hejdánek: *Das kann ich vielleicht am besten so erläutern: theoretische Erkenntnis greift nicht ein in das, was sie erkennt. Sie betrachtet es nur von außen.*

Jiný hlas: Nejlépe snad bych to vysvětlil tak, že teoretické poznání nezasahuje do toho, co poznává, jenom to pozoruje zvnějšku.

Hejdánek: *Praktische Erkenntnis dagegen ist Erkenntnis, die voraussetzt, dass man in das, was man erkennt oder erkennen will, tätigerweise eingreift.*

Jiný hlas: Praktické poznání naproti tomu předpokládá, že se do toho, co se poznává, prakticky zasahuje.

Hejdánek: *Das Wort praktisch kommt vom griechischen Verb pratein und das heißt tun oder handeln.*

Jiný hlas: Praktický pochází z řeckého slova *pratein*, což jest dělati.

Hejdánek: *Praktische Wissenschaft ist eine Wissenschaft, die es mit dem Handeln und ich möchte dann also sagen, mit dem handelnden Eingreifen in das zu Erkennende zu tun hat.*

Jiný hlas: Praktická věda je tedy taková, která má co dělat s děláním, s praktickým jednáním a řekl bych teda s praktickým zasahováním do toho, co je předmětem poznání.

Hejdánek: *Das meint Kant hier mit wirklich machen.*

Jiný hlas: A to má na mysli Kant, když mluví o tom činit skutečným.

Hejdánek: *Ohne Handlung ist hier das zu Erkennende nicht wirklich sozusagen.*

Jiný hlas: Bez jednání nemůže být to, co má být poznáno, skutečné.

Hejdánek: *Um das an einem Beispiel zu erläutern...*

Jiný hlas: Pro objasnění na příkladu.

Hejdánek: *Wir werden im Folgenden sehen, dass die Erkenntnis Gottes für Kant praktische Erkenntnis ist.*

Jiný hlas: Uvidíme dál, že pro Kanta je poznávání Boha praktickým poznáním.

Hejdánek: *Das heißt also, wenn ich nur die Welt betrachte und so gut wie möglich zu verstehen versuche, was da ist, so werde ich Gott nicht erkennen.*

Jiný hlas: To znamená, že když budu jenom svět pozorovat a zjišťovat, co tam je a rozpoznávat jednotlivosti a tak dále, tak nikdy nepoznám Boha.

Hejdánek: *In dem, was ist, sagen wir in der Natur, ist Gott nicht anzutreffen.*

Jiný hlas: V tom, co jest, to jest například v přírodě, nelze Boha potkat.

Hejdánek: *Man kann höchstens gewisse Vermutungen haben, aber zu erkennen, zu wissen ist hier nichts.*

Jiný hlas: Můžu mít nějaké nápady nebo domněnky, ale poznání tady není.

Hejdánek: *Völlig anders wird dagegen die Perspektive, wenn der Mensch sich als ein handelndes Wesen auffasst.*

Jiný hlas: Zcela jinak ale věc vypadá, když se člověk chápe jako jednající bytost.

Hejdánek: *Wenn es darum geht zu handeln und dann das, was für Kant auch gleich das Gute zu tun, dann wird Gott auf einmal wichtig.*

Jiný hlas: Když jde o to, aby člověk dělal to pravé, tak najednou je Bůh strašně důležitý.

Hejdánek: *Gott hat also für Kant nichts zu tun mit Physik, sondern mit Ethik.*

Jiný hlas: Bůh u Kanta nemá co dělat s fyzikou, ale naproti tomu s etikou.

Hejdánek: *Das ist praktische Erkenntnis.*

Jiný hlas: To je praktické poznání.

Hejdánek: *Im Gegensatz zur theoretischen.*

Jiný hlas: V protikladu k teoretickému... *die Gegenstände und Objekte, die bleiben selbe, theoretisch erkennt oder unerkennt. Sie bleiben selbe. Und die Frage ist nicht, ob sie theoretisch erkennt sind oder nicht.*

Hejdánek: *Ich weiß nicht, ob ich Sie recht verstehe.*

Jiný hlas: *Sie jsou... Sie haben Existenz unabhängig von Erkenntnis, unabhängig von Prozess der Erkenntnis. Hegel hier sagt, das ist nicht wahr.*

Hejdánek: *Nun, das würde Kant auch nicht sagen.*

Jiný hlas: že takovéto teoretické poznání tedy předpokládá, že jsou předměty, které zůstávají stejné, ať jsou poznávány, či nepoznávány. Že tedy ten teoretický poznávateľ pouze ty věci pozoruje a neuskutečňuje, pouze se na ně dívá. A musí tedy být jakési takové věci, které, ať jsou poznávány, či nejsou poznávány, jsou pořád stejné, čili zůstávají mimo ten proces poznání. Heglova námitka proti tomu je, že je to blbost, že mezi tím poznávajícím a poznávaným musí předem existovat jakýsi vztah. Poznávání je samo o sobě jakýsi proces, jakýsi děj, jímž se tedy to poznávané teprve ukazuje. A on teď říká, že ani Kant to tedy takto přesně nevidí.

Hejdánek: *Wir werden noch ausführlicher lesen, was Kant hält von den sogenannten Dingen an sich. Aber ich kann schon jetzt sagen, dass es nicht seine Meinung ist, dass unsere Erkenntnis sich nach den Dingen zu richten habe, sondern umgekehrt, dass die Dinge sich nach unserer Erkenntnis richten.*

Jiný hlas: Ještě budeme vědět, co říká pan Kant o takzvaných věcech o sobě, už nyní mohu říci, že Kant nemá za to, že se naše poznání má řídit podle věcí, ale že naopak objekty se musí řídit podle našeho poznání.

Hejdánek: *Also, darf ich noch zwei Sätze sagen. Also, es ist nicht so, dass die Dinge gleich bleiben und nur unsere Erkenntnisart dieser Dinge verschieden ist, entweder theoretisch oder praktisch, sondern mit unserer anderen Erkenntnisart sind uns auch andere Gegenstände gegeben.*

Jiný hlas: Není to tak, že věci by zůstávaly stejné a jen náš pohled na ně by se měnil, buď teoreticky, nebo prakticky, ale naopak ty věci vypadají tak, jak se na ně díváme.

Hejdánek: *Das bezieht sich nur auf Erscheinungen, nicht auf Dinge an sich. Die lassen wir vorläufig noch ein bisschen außer Spiel, das kommt gleich. Gut, wollen wir jetzt dann weitergehen? Mit der*

Naturwissenschaft, so weit waren wir glaube ich gekommen, mit der Naturwissenschaft ging es weit langsamer zu, bis sie den Herdesweg der Wissenschaft traf. Denn es sind nur etwa anderthalb Jahrhunderte, dass der Vorschlag des sinnreichen Bacon von Verulam diese Entdeckung teils veranlasste, teils, da man bereits auf der Spur derselben war, mehr belebte, welche ebenso wohl durch eine schnell vorgegangene Revolution der Denkart erklärt werden kann.

Jiný hlas: Poté, co bylo objasněno, že sice v matematice to chvíli trvalo, než se stala vědou, tak přechází nyní k fyzice, o které platí, že to trvalo už mnohem déle.

Hejdánek: *Der Unterschied zwischen Mathematik und Physik ist also, noch einmal daran zu erinnern, dass die Mathematik es mit Objekten reiner Anschauung zu tun hat, die Physik dagegen mit vermischten Objekten, die teils aus reiner Vernunft a priori erkannt werden können, teils aber aus anderen Erkenntnisquellen.*

Jiný hlas: Ještě zopakují rozdíl mezi matematikou a fyzikou v tom, že zatímco matematika se zabývá objekty, které jsou předmětem ryzího názoru, fyzika se zabývá objekty smíšenými, to jest takovými, na jejichž konstituci se účastní nejen rozmysl, ale také ještě jiné zdroje.

Hejdánek: *Das erklärt, weshalb hier der sichere Gang einer Wissenschaft erst später gefunden wurde. Kant nennt als großer Neuerer Bacon von Verulam, Francis Bacon, der anderthalb Jahrhunderte vor ihm gelebt hat, und von dem er, das darf ich vielleicht auch noch einmal erwähnen, von dem er das Motto der Kritik der reinen Vernunft entnommen hat. Das ist aus der Instauratio magna.*

Jiný hlas: A to vysvětluje, proč cesta k vědě byla nalezena později. Jako velkého novátora uvádí Bacona z Verulamu, čili Francise Bacona, který žil o 150 let dříve a od něhož si – jak Hejdánek podotýká – vzal motto pro svou Kritiku čistého rozumu. Je to z *Instauratio magna*.

Hejdánek: *Ich will hier nur die Naturwissenschaft, sofern sie auf empirischen Prinzipien begründet ist, in Erwägung ziehen. Und da wird er dann also klarmachen, wie es um diese Revolution der Denkungsart auch in der Physik bestellt ist. Als Galilei seine Kugeln die schiefe Fläche mit einer von ihm selbst gewählten Schwere herabrollen, oder Torricelli die Luft ein Gewicht, was er sich zum voraus dem einer ihm bekannten Wassersäule gleich gedacht hatte, tragen ließ, oder in noch späterer Zeit Stahl Metalle in Kalk und diesen wiederum in Metall verwandelte, indem er ihnen etwas entzog und wiedergab...*

Jiný hlas: so ging allen Naturforschern ein Licht auf. Drei Beispiele aus der Naturwissenschaft, die alle dieselbe Meinung hatten, nämlich že man anhand dieser Beispiele – und das war eine Entdeckung für die Naturforscher, ihnen ging ein Licht auf, so wie den Mathematikern ein Licht aufgegangen ist – diese Beispiele sind Beispiele für die Entdeckung, dass man Natur erkennen kann, indem man selbst etwas hineinlegt, so wie Kant gleich sagen wird. Und darauf beruht die Gültigkeit der empirischen Naturwissenschaft, von der Kant hier redet.

Hejdánek: Tady uvádí tři příklady Kant, které mají všechny jeden smysl, totiž jak objev, který je ustavující pro vědecký objev v přírodovědě, jak nejde jen o matematické zjištění, nýbrž nahlédnutí, které tam spočívá v tom, že vzplane světlo, že se něco stalo.

Jiný hlas: Und nun kommt ein Satz, der insgesamt unterstrichen werden könnte. Ich denke, dass das einer der wichtigsten und auch einer der bekanntesten Sätze Kants ist: Sie begriffen, dass die Vernunft nur das einsieht, was sie selbst nach ihrem Entwurfe hervorbringt; dass sie mit Prinzipien ihrer Urteile nach beständigen Gesetzen vorangehen und die Natur...

--- (1983-06-10 Hendrik Adriaanse – Kant, KRV (2) [LVH158VA]_Kaz a_cleaned.flac) ---

Jiný hlas: Nicht aber sich von ihr allein gleichsam am *Leitbände* gängeln lassen müsse. Denn sonst hängen zufällige nach keinem vorher entworfenen Plane gemachte Beobachtungen gar nicht in einem notwendigen Gesetze zusammen, welches doch die Vernunft sucht und bedarf. Was war die Entdeckung der Naturforscher an solchen Beispielen wie die soeben erwähnten? Sie entdeckten, dass die Vernunft nur das einsieht, was sie selbst nach ihrem Entwurfe hervorbringt.

Hejdánek: V čem spočívaly ty objevy, v čem spočívaly ty objevy, protože ti přírodovědci nahlédli to, co tam vlastně rozum ze svého rozumu do té přírody předtím vložil.

Jiný hlas: Wie Kant das meint, wird aus der Folge des Satzes deutlich, da spricht er von Gesetzen.

Hejdánek: Zde v této souvislosti hovoří o zákonech.

Jiný hlas: Gesetzen bringen diejenige Ordnung in unsere Erkenntnis, kraft deren sie erst vernünftige Erkenntnis wird.

Hejdánek: Ony, ty zákony přesně, zákony teprve dělají ze souvislosti našich pozorování a zjištění pod diktátem těchto zákonů z těchto zjištění a jevů teprve rozum.

Jiný hlas: Solche Gesetze werden in die Natur hineingetragen oder hineingelegt.

Hejdánek: Tyto zákony jsou do té přírody vkládány.

Jiný hlas: Und das heißt also, dass die Natur mit Hilfe solcher Gesetze oder unter solchen Gesetzen erkannt wird.

Hejdánek: A to znamená, že příroda za pomoci takových zákonů nebo pod takovými zákony je teprve poznávána.

Jiný hlas: Und nur so ist sichere Erkenntnis der Natur möglich, als Erkenntnis der Gesetzmäßigkeiten in der Natur.

Hejdánek: A jen tak je možné vědecké poznání přírody jakožto poznání zákonitostí, v nichž [nesrozumitelné].

Jiný hlas: Also kein Zufall in der Natur, sondern alles notwendiges Gesetz.

Hejdánek: V přírodě není žádná náhoda, nýbrž všechno je nutný zákon.

Jiný hlas: Die Vernunft muss mit ihren Prinzipien, nach denen allein übereinkommende Erscheinungen für Gesetze gelten können, in der einen Hand, und mit dem Experiment, das sie nach jenen ausdachte, in der anderen, an die Natur gehen, zwar um von ihr belehrt zu werden, aber nicht in der Qualität eines Schülers, der sich alles vorsagen lässt, was der Lehrer will, sondern eines bestellten Richters, der die Zeugen nötigt auf die Fragen zu antworten, die er ihnen vorlegt. Auch das ist ein sehr berühmter Satz. Also, was soll der Naturforscher tun? Mit Gesetzen in der einen Hand und mit den nach diesen Gesetzen ausgedachten Experimenten in der anderen Hand soll er an die Natur gehen und so zwingt er die Natur zu Antworten auf seine Fragen.

Hejdánek: Co tady dělá vědec? Vědec má v jedné ruce zákony a v druhé ruce experiment, který je vymyšlen podle těch zákonů. A s tím jde k přírodě, aby ji donutil těmi slovy odpovědět, aby odpovídala. Ale podle zákonů. Nikoliv jako žák.

Jiný hlas: Ich hörte das Wort Tortur, ist das richtig? Tortur, *inventor* und ne Tortur. Vielleicht waren die Richter, die Kant im Auge hat, doch etwas freundlicher.

Hejdánek: Pojetí soudců, o kterých tady mluví Kant, v jeho hlavě je poněkud přívětivější.

Jiný hlas: Aber worum es sich handelt, ist dass der Naturforscher in dieser Weise, ich will nicht sagen Zwang über die Natur ausübt oder die Natur einer Tortur unterwirft, sondern dass er eine gewisse Beherrschung der Natur erwirbt und so auch Macht über die Natur bekommt. Man kann in diesem Satz hinter diesem Satz das Motto Bacons mit belauschen, das sagt, dass Erkenntnis Macht ist.

Hejdánek: Tím se tady všem nesmí to vykládat tak, že tady něco si vynucuje libovolně a mocuje ten vědec k přírodě. V skutečnosti je to tak, že ten vědec musí také naslouchat. Že tedy ta moc nespočívá jen v nějakém násilí, ale že je založena v tom, že si ten vědec naslouchá a poslouchá přírody a tím se zmocňuje toho, co k tomu patří.

Jiný hlas: Und so hat sogar Physik, also nicht nur Logik, Mathematik, sondern sogar Physik die so vorteilhafte Revolution ihrer Denkart lediglich dem Einfalle zu verdanken, demjenigen, was die Vernunft selbst in die Natur hineinlegt, gemäß dasjenige in ihr zu suchen, nicht ihr andichten, was sie von dieser lernen muss, und wovon sie für sich selbst nichts wissen würde.

Hejdánek: Fyzika vděčí za svou prospěšnou revoluci ve způsobu myšlení jen a jen nápadu, podle něhož má v přírodě hledat, a nikoli jí podsouvat to, co se od ní musí naučit a o čem by ona sama ze sebe nic nevěděla.

Jiný hlas: Kant v jeho hlavě myslí, že tady se projevuje moc, jednak to ovládní přírody a moc nad

přírodou. Že to tedy připomíná tu slavnou formuli Baconovu, že vědění je moc.

Hejdánek: Ano.

Jiný hlas: *Die Vernunft kann also und muss auch von der Natur lernen. Sie weiß es nicht aus sich selber.*

Jiný hlas: Rozum tedy může a také musí se od přírody také učit. Musí dělat ještě něco jiného než učit sám sebe.

Jiný hlas: *Aber sie kann nur zur sicheren Kenntnis der Natur gelangen, wenn sie das erkennt, was sie selber in die Natur hineinlegt.*

Jiný hlas: Ale může tam skutečně poznat z vlastností pouze za předpokladu, že ty zákony, o kterých... [nesrozumitelné].

Jiný hlas: *Hierdurch ist die Naturwissenschaft allererst in den sicheren Gang einer Wissenschaft gebracht worden, da sie so viele Jahrhunderte durch nichts weiter als ein bloßes Herumtappen gewesen war. Auch dieses Wort „bloßes Herumtappen“ kommt in diesem Text mehrmals vor.*

Jiný hlas: Také toto pouhé tápání se tam vyskytuje pak vícekrát.

Jiný hlas: *Das ist also ein Ausdruck für eine Vergeblichkeit im Betrieb der Erkenntnis, die auf einer falschen oder auf dem Gebrauch keinerlei Methode beruht.*

Jiný hlas: Je to charakteristika vědy, která se ocitá v rozpacích prostě buď díky užití špatné, nebo žádné metody.

Jiný hlas: *Nun kommen wir an den eigentlichen Punkt.*

Jiný hlas: Nyní přicházíme k vlastnímu bodu.

Jiný hlas: *Das vorherige war, ich will nicht sagen bloß Einleitung oder Vorbereitung, aber was nun folgt, ist das Herzstück der Kantschen Kritik der reinen Vernunft, hier spricht er von der Metaphysik.*

Jiný hlas: To, co jsme slyšeli dosud, nebylo, nechci říci, jen nějakým úvodem a přípravou, ale přece jenom teď přichází Kant k tomu, co je jádrem jeho filosofie.

Jiný hlas: *Und wie gesagt, mit der Metaphysik ist es nach Kant schlimm gestellt, schlecht bestellt.*

Jiný hlas: A s tou metafyzikou, tam on říká, že to je s metafyzikou dost špatné.

Jiný hlas: *Sie hat nicht den sicheren Gang einer Wissenschaft eingeschlagen.*

Jiný hlas: Metafyzika nenalezla tu bezpečnou cestu vědy.

Jiný hlas: *Der Metaphysik, einer ganz isolierten spekulativen Vernunftkenntnis, die sich gänzlich über Erfahrungsbelehrung erhebt, und zwar durch bloße Begriffe, nicht wie Mathematik durch Anwendung derselben auf Anschauung, wo also Vernunft selbst ihr eigener Schüler sein soll, ist das Schicksal bisher noch so günstig nicht gewesen, dass sie den sicheren Gang einer Wissenschaft einzuschlagen vermocht hätte, ob sie gleich älter ist als alle übrigen und bleiben würde, wenn gleich die übrigen insgesamt in dem Schlunde einer alles vertilgenden Barbarei gänzlich verschlungen werden sollten.*

Jiný hlas: Metafyzice, té zcela osamocené spekulativní rozumové vědě, která se zcela povznáší nad poučení zkušenosti, a to sice pouhými pojmy, nikoli jako matematika jejich aplikací na názor, kde tedy rozum má být svým vlastním žákem, tak metafyzice osud dosud nebyl tak přízný, aby mohla nastoupit bezpečnou cestu vědy, přestože je starší než ty ostatní a zůstala by, i kdyby všechny ty ostatní měly být v nějaké katastrofě vše pohlcujícího barbarství zničeny.

Jiný hlas: *Auch in diesem Satz werden wenigstens drei Dinge zugleich gesagt.*

Jiný hlas: V této větě jsou přinejmenším tři věci zdůrazněny.

Jiný hlas: *Es wird eine Bestimmung der Metaphysik gegeben im vorderen Teil des Satzes.*

Jiný hlas: Především je tady dáno vymezení metafyziky.

Jiný hlas: *Dann wird konstatiert, dass die Metaphysik diesen sicheren Gang einer Wissenschaft noch nicht erreicht hat.*

Jiný hlas: A potom se konstatuje, že metafyzika ještě nedosáhla té bezpečné cesty vědy.

Jiný hlas: *Und schließlich, dass die Metaphysik trotz dieses Missgeschicks dennoch bleiben wird, wenn auch all die anderen erfolgreicher Wissenschaften vielleicht eines Tages verschwinden würden.*

Jiný hlas: A nakonec se tam mluví o tom, že přesto přes všechno metafyzika by zůstala, i kdyby všechny ty

ostatní, daleko úspěšnější vědy v nějaké katastrofě byly zničeny.

Jiný hlas: *Letzteres ist auch sehr charakteristisch für Kant. Er ist davon überzeugt, dass die Metaphysik nicht verschwinden kann.*

Jiný hlas: To je velmi charakteristické, Kant je přesvědčen, že metafyzika nemůže zmizet.

Jiný hlas: *Denn sie ist in dem Herzen des Menschen sozusagen eingeboren. Der Mensch muss sich diese über alle Erfahrung hinausgehenden Fragen, diese metaphysischen Fragen, er muss sie sich stellen.*

Jiný hlas: Protože metafyzika je založena v samotném jádru, v srdci člověka. Člověk je bytost, která musí, nemůže jinak, musí usilovat překročit to, co je dáno zkušeností.

Jiný hlas: *Ich könnte hier hinweisen auf den ersten Satz des Vorwortes der ersten Auflage, das können Sie gleich hieraus übersetzen.*

Jiný hlas: Tady bych rád poukázal na první větu předmluvy k prvnímu vydání Kantovy Kritiky čistého rozumu.

Jiný hlas: *Die menschliche Vernunft hat das besondere Schicksal in einer Gattung ihrer Erkenntnisse, dass sie durch Fragen belästigt wird, die sie nicht abweisen kann, denn sie sind ihr durch die Natur der Vernunft selbst aufgegeben, die sie aber auch nicht beantworten kann, denn sie übersteigen alles Vermögen der menschlichen Vernunft.*

Jiný hlas: Ta věta zní: lidský rozum má zvláštní osud v jednom druhu svých poznatků, že je obtěžován otázkami, které nemůže odmítnout, neboť jsou mu uloženy samou jeho přirozeností, na které však také nemůže odpovědět, ježto přesahují všechny schopnosti lidského rozumu.

Jiný hlas: *Also Metaphysik ist das Schicksal der menschlichen Vernunft, kann man sagen.*

Jiný hlas: Takže z toho je vidět, že metafyzika je osudem lidského rozumu.

Jiný hlas: *Was ist dann Metaphysik? Das wird in diesem Satz, den wir vor uns haben, deutlich gesagt.*

Jiný hlas: Co je tedy metafyzika? To se v tomto oddílu vysvětluje.

Jiný hlas: *Metaphysik ist eine Wissenschaft oder eine Vernunftkenntnis durch bloße Begriffe.*

Jiný hlas: Metafyzika je věda nebo poznání pouhými pojmy.

Jiný hlas: *Das heißt, es ist eine Erkenntnis, die so erworben wird, dass man nur denkt, ohne sich irgendwie auf Erfahrung stützen zu können.*

Jiný hlas: To jest, je to poznání, které se získává tak, že člověk pouze myslí, aniž by se mohl o zkušenost jakkoli opřít.

Jiný hlas: *In der Metaphysik handelt es sich um angeblich objektive Erkenntnis. Das ist eine Erkenntnis nicht nur formaler Art, sondern sagen wir inhaltlicher Art. Also es hat es mit Objekten zu tun.*

Hejdánek: A otázka zní, jaký je v tom případě rozdíl mezi metafyzikou a logikou? To značí, že metafyzika má obsah na rozdíl od logiky. A jmenovitě jde o věcné poznání.

Jiný hlas: *Nun, es ist Erkenntnis aus bloßen Begriffen. Kant setzt neben den Begriff die Anschauung.*

Hejdánek: Poznání z pouhých pojmů. Kant staví vedle pojmu názor.

Jiný hlas: *Wenn man objektive Erkenntnis von irgendeinem Gegenstand gewinnen will, so ist neben den Begriff auch die Anschauung nötig.*

Hejdánek: Když máme stanovit objektivní pojem o nějakém objektu, musíme k tomu použít také názor.

Jiný hlas: *Anschauung und Begriff sollen also zusammenarbeiten, wenn es zur objektiven Erkenntnis kommen soll.*

Hejdánek: Pojem a názor musejí tedy spolupracovat, když jde o objektivní poznání.

Jiný hlas: *Das hat Kant in dem berühmten Diktum formuliert: Begriffe ohne Anschauung sind leer, Anschauung ohne Begriffe sind blind.*

Hejdánek: To vyslovil Kant v jiném slavném diktu, že pojmy bez názoru jsou prázdné a názor bez pojmů [nesrozumitelné] je slepý.

Jiný hlas: *Dadurch wird deutlich, was die Gefahr oder was der Fehler der Metaphysik ist, die mit bloßen Begriffen arbeitet, das ist nämlich, dass sie leer ist.*

Hejdánek: A z toho vyplývá také charakter nebo možná vada metafyziky, která pracuje pouhými pojmy,

totiž že je prázdná.

Jiný hlas: *Also es handelt sich nach Kant um eine Art Vernunftkenntnis, die wenigstens in der Gefahr ist, völlig leer zu sein.*

Hejdánek: A tak je tedy metafyzika určitým druhem poznání, který je přinejmenším v nebezpečí, že zůstane vyprázdněna nebo prázdný.

Jiný hlas: *Gut. Nun, das alles zur Erläuterung dieses langen Satzes. Nun verfolgen wir. Also, in der Metaphysik ist der sichere Gang einer Wissenschaft noch nicht erreicht, denn in ihr gerät die Vernunft kontinuierlich in Stecken. Selbst wenn sie diejenigen Gesetze, welche die gemeinste Erfahrung bestätigt, wie sie sich anmaßt, a priori einsehen will. In ihr muss man unzählige Male den Weg zurücktun, weil man findet, dass er nicht dahin führt, wo man hinwill. Und was die Einhelligkeit ihrer Anhänger in Behauptungen betrifft, so ist sie noch so weit davon entfernt, dass sie vielmehr ein Kampfplatz ist, der ganz eigentlich dazu bestimmt zu sein scheint, seine Kräfte im Spielgefecht zu üben, auf dem noch niemals irgendein Fechter sich auch den kleinsten Platz hat erkämpfen und auf seinen Sieg einen dauerhaften Besitz gründen können. Abermals ein langer Satz, in dem Kant den Anfang des Vorwortes wieder aufnimmt.*

Hejdánek: To k vyjasnění tady toho. Dlouhá věta, kde zase v podstatě navazuje k tomu, co říkal na začátku, o té metafyzice.

Jiný hlas: *Die drei Faktoren, die in dem zweiten Satz unterschieden wurden: Dass der Erkenntnisbetrieb in Stecken gerät, dass es ein Zurückgehen und einen anderen Weg nehmen muss und auch, dass keine Einhelligkeit unter den Mitarbeitern zu realisieren ist, diese drei Faktoren des Missgeschicks kehren hier wieder zurück, werden hier wieder aufgenommen.*

Hejdánek: Ty tři faktory, které tam jsou ve druhé větě na začátku rozebírány, že totiž – zaprvé – bádání zůstává stát a nejde kupředu, zadruhé, že je potřeba se vracet a jít jinou cestou, obcházkou a tak dále, bloudění a zatřetí, že není možno dosáhnout vnitřní jednoty v postupu ani ve výsledku, to se tady objevuje všesko znovu.

Jiný hlas: *Am ausführlichsten ist Kant hier über den dritten Faktor, die Abwesenheit von Einstimmigkeit unter den Mitarbeitern. Die Metaphysik, sagt er, ist ein großer Kampfplatz von Meinungen.*

Hejdánek: Víceméně v té stejné věci se zdržuje Kant u toho třetího bodu a ukazuje ty komplikace, proč se nedosahuje jednoty a prohlašuje, že metafyzika je bojištěm.

Jiný hlas: *Und nicht nur, dass es eine unüberwindliche Meinungsverschiedenheit unter den Metaphysikern gibt, sondern, das Geschäft, das hier getan wird, ist auch kein reales Geschäft, es ist ein Spielgefecht.*

Hejdánek: Nejenom, že se tady ukazuje nepřekonatelná rozmanitost, různost názorů u jednotlivých metafyziků, ale dokonce jde o to, že vlastně nejde o nic vážného, že to je jenom hra.

Jiný hlas: *Man spielt eigentlich nur so ein bisschen miteinander. Es ist kein Ernst.*

Hejdánek: Tedy nikoli vážný boj, ale jenom hravý a žertovný boj.

Jiný hlas: *Man von keiner Seite versucht man wirklich weiterzukommen und sichere Ergebnisse zu gewinnen. Es ist nur Zeitvertreib.*

Hejdánek: Je to jenom způsob, jak trávit čas. Žádná ze stran to nebere moc vážně. Někdo si něco vymyslí, druhý si zas něco jiného, pak se nějaký čas potýkají.

Jiný hlas: *Also dauerhaften Besitz ist hier auch noch nie erworben worden.*

Hejdánek: Tím pádem tam nelze získat definitivní vítězství a trvalé místo, aby někdo přišel a mohl se tam usadit.

Jiný hlas: *Es ist also kein Zweifel, dass ihr Verfahren bisher ein bloßes Herumtappen – da hat man den Ausdruck wieder – ein bloßes Herumtappen und, was das Schlimmste ist, unter bloßen Begriffen gewesen sei.*

Hejdánek: Ano, a tedy bezpochyby dosavadní postup byl pouhým tápáním pod pojmy.

Jiný hlas: *Nun stellt sich die Frage: Warum ist das so? Woher kommt das?*

Hejdánek: A teď se staví ta otázka: Proč to tak je?

Jiný hlas: *Woran liegt es nun, dass hier noch kein sicherer Weg der Wissenschaft hat gefunden werden können? Ist er etwa unmöglich? Nein, meint Kant. Woher hat denn die Natur unsere Vernunft mit der rastlosen Bestrebung heimgesucht, ihm als einer ihrer wichtigsten Angelegenheiten nachzuspüren? Also die zweite Frage „Ist er etwa unmöglich?“ wird nicht beantwortet, aber die Antwort soll verneinend sein. Er ist nicht unmöglich.*

Hejdánek: Ta druhá otázka není zodpovězena, ale odpověď je jasná, totiž není.

Jiný hlas: *Und der Grund wird genannt in dem Satz mit der dritten Frage: Wenn es unmöglich wäre, dann wäre es unerklärbar, dass die Vernunft nun einmal dieses metaphysische Schicksal hat oder dieses Schicksal hat, sich metaphysische Fragen stellen zu müssen.*

Hejdánek: Odpověď je totiž obsažena v té další otázce hned. Totiž kdyby to bylo nezodpověditelné, kdyby na to nebylo možné najít odpověď a nebylo by možno najít vědu, která jde bezpečně kupředu, tak by to bylo nevysvětlitelné, proč [nesrozumitelné].

Jiný hlas: *Also aus der Veranlagung der Natur der Vernunft wird abgeleitet, dass Metaphysik nicht unmöglich sein kann.*

Hejdánek: Tady odebirá, dokládá Kant, proč podle něho nemůže být nemožné se stát vědou.

Jiný hlas: *Und noch ein folgender Grund, noch mehr: Wie wenig haben wir Ursache Vertrauen in unsere Vernunft zu setzen, wenn sie uns in einem der wichtigsten Stücke unserer Wissbegierde nicht bloß verlässt, sondern durch Vorspiegelungen hinhält und am Ende betrügt. Das kann doch nicht sein, dass dieser metaphysischer Trieb, von dem ich früher sprach, uns in die Irre führt und uns etwas vorspiegelt.*

Hejdánek: Není možné, aby tenhle metafyzický pud nás vedl do omylu.

Jiný hlas: *Er sagt nicht warum. Es ist eigentlich nur eine Tradition von Leibniz. Nun er wird noch mit Beweisen kommen, aber es ist also hier noch verfrüht, das auszuführen. Aber man kann auch sagen, es ist bei Kant tatsächlich eine sehr tiefe Überzeugung, eine tiefere Überzeugung, als sich jemals mit Beweisen belegen lässt, dass tatsächlich die Natur der menschlichen Vernunft so veranlagt ist, dass sie sich diese Fragen stellen muss.*

Hejdánek: Vlastně neuvádí argumenty, že to je pravda, ale odpověď je, že to je jeho hluboké přesvědčení, které je možná tak hluboké, že ani na žádných důkazech nemůže být postaveno. Totiž že ta příroda už tak zaonačila člověka, že tu metafyziku nemůže zapřít. To neznamena, že to nevede k ničemu nebo do naprosté nejistoty, protože to je cosi pozitivního, někam to člověka vede.

Jiný hlas: *Oder ist er bisher nur verfehlt? Welche Anzeige können wir benutzen, um bei erneuertem Nachsuchen zu hoffen, dass wir glücklicher sein werden als andere vor uns gewesen sind? Das ist die Lösung, die Kant hier vorschlägt. Der Weg – den da aufschlägt das Wörtlein „er“ zurück – der Weg ist bisher nur verfehlt. So suggeriert er, und wenn wir ihn aufs Neue suchen mit einer neuen Methode, dann haben wir Aussicht glücklicher zu sein als Metaphysiker vor uns es gewesen sind.*

Hejdánek: To je Kantovo řešení. Není to proto, že ta cesta nikam nevede, nýbrž že se po ní šlo špatně. A když teď najdeme lepší metodu, tak máme šanci, že budeme mít větší štěstí než všichni dosud.

Jiný hlas: *Nun, also wenn... das wird in Kürze der Duktus der folgenden Sätze sein. Wenn Metaphysik mit strenger Methode getrieben wird, dann wird es auch den sicheren Gang einer Wissenschaft gewinnen können.*

Hejdánek: Čili závěr: Jestliže opravdu najdeme nějakou střízlivou metodu, tak i metafyzika může nabýt povahy vědy.

Jiný hlas: *Ich sollte meinen, die Beispiele der Mathematik und Naturwissenschaft, die durch eine auf einmal zustande gebrachte Revolution das geworden sind, was sie jetzt sind, wären merkwürdig genug, um dem wesentlichen Stücke der Umänderung der Denkart, die ihnen so vorteilhaft geworden ist, nachzusinnen und ihnen, so viel ihre Analogie als Vernunftkenntnis mit der Metaphysik verstattet, hier in wenigstens zum Versuche nachzuahmen. Der letzte Satzteil ist am wichtigsten.*

Hejdánek: [nesrozumitelné] konec.

Jiný hlas: *Was Kant will, ist...*

Jiný hlas: To, co má Kant v úmyslu, o co Kant usiluje, je vybudovat metafysiku po vzoru logiky, matematiky a přírodních věd. Tedy po vzoru matematiky a přírodních věd.

Jiný hlas: *Nun ist Metaphysik allerdings sehr verschieden von Mathematik und Physik, aber es ist doch an einem Punkte eine Analogie da.*

Jiný hlas: Matematika a fyzika se sice od metafysiky v podstatě liší, ale v jednom bodě tady je analogie, totiž že se ve všech případech jedná o poznání rozumové.

Jiný hlas: *Das gilt für Mathematik und Physik, das gilt aber auch, wie wir gehört haben, von der Metaphysik.*

Jiný hlas: To platí pro matematiku a fyziku, ale jak jsme slyšeli, také pro metafysiku.

Jiný hlas: *Also, das Rezept, das Kant vorzuschlagen hat, ist, dass auch in der Metaphysik diese Revolution der Denkart vollzogen wird.*

Jiný hlas: Recept, se kterým Kant přichází, je, že také v metafysice se musí provést tato revoluce.

Jiný hlas: *Das führt er jetzt aus. Bisher nahm man an, alle unsere Erkenntnis müsse sich nach den Gegenständen richten. Aber alle Versuche über sie a priori etwas durch Begriffe auszumachen, wodurch unsere Erkenntnis erweitert würde, gingen unter dieser Voraussetzung zunichte. In diesem Satz sagt Kant, dass, oder sage ich das zuerst, hier wird eine Anspielung gegeben auf die sogenannten synthetischen Urteile a priori.*

Jiný hlas: V této větě se dělá narážka na takzvané syntetické soudy *a priori*.

Jiný hlas: *Das sind Urteile, die vor aller Erfahrung und für alle Erfahrung gefällt werden.*

Jiný hlas: Soudy, které jsou uskutečňovány před veškerou zkušeností a pro veškerou zkušenost, v tom smyslu *a priori*, ale které nejsou pouze formální, ale naše poznání rozmnožují.

Jiný hlas: *Analytische Urteile sind Urteile, die a priori gefällt werden können. In diesen Urteilen liegt ja das Prädikat in dem Subjekt beschlossen.*

Jiný hlas: V nich je predikát obsažen v subjektu.

Hejdánek: Jenom aby bylo jasné, co to je. Když řeknu, že krychle je osmihranná – krychle je osmihranné těleso, že? – ale ta osmihrannost je obsažena už v pojmu krychle. To je analytický soud, jo? Mhm.

Jiný hlas: *Aber der ist inzwischen korrigiert? Ja, gut. Also, diese Urteile bilden gewissermaßen kein Problem.*

Jiný hlas: Tyhle analytické soudy nedělají žádné problémy.

Jiný hlas: *Worauf Kant aber hinaus war, waren synthetische Urteile a priori.*

Jiný hlas: Oč Kantovi šlo, byly syntetické soudy *a priori*.

Jiný hlas: *Das sind also, wie gesagt, Urteile, die unsere Erkenntnis erweitern, aber zugleich auch vor aller Erfahrung gelten.*

Jiný hlas: To jsou takové soudy, které, jak řečeno, naše poznání rozšiřují, rozmnožují, ale jsou uskutečňovány před jakoukoli zkušeností.

Jiný hlas: *Solche Urteile sollen die Grundsätze aller Wissenschaft, aller objektiven Wissenschaft bilden.*

Jiný hlas: Takové syntetické soudy mají představovat, tvořit základy všech věd.

Jiný hlas: *Es war Kants Überzeugung, dass solche Urteile der Physik, der reinen Physik und auch der Mathematik zugrunde liegen.*

Jiný hlas: Kant byl přesvědčen, že takové syntetické soudy *a priori* představují také základy matematiky a fyziky.

Jiný hlas: *Und was er als die Hauptaufgabe seiner Kritik der reinen Vernunft betrachtete, war klarzumachen, wie solche Urteile, wie solche synthetischen Urteile a priori eigentlich möglich sind.*

Jiný hlas: A za jednu z hlavních záležitostí Kritiky čistého rozumu Kant považoval úkol ukázat, jak jsou vůbec syntetické soudy *a priori* možny.

Jiný hlas: *Man kann das auch so sagen: Kants Frage war, welches sind die Bedingungen der Möglichkeit objektiver Erkenntnis.*

Jiný hlas: Je to možno formulovat také tak, že se Kant tázal, jaké jsou předpoklady objektivního poznání.

Jiný hlas: Nun, solche synthetischen Urteile a priori müssen auch der Metaphysik zugrunde liegen, soll sie eine Wissenschaft sein können.

Jiný hlas: Samozřejmě takové syntetické soudy a priori musí být základem také pro metafysiku, má-li se stát vědou.

Jiný hlas: Es ist aber bisher, das sagt Kant in diesem Satz, noch niemals gelungen, solche synthetischen Urteile a priori auf dem Gebiete der Wissenschaft klarzustellen.

Jiný hlas: Ale to, co tady říká v té větě Kant: dosud se nepodařilo objasnit takové syntetické soudy a priori v metafysice.

Jiný hlas: Und der Grund, weshalb es in der Metaphysik schiefging, wird in diesem Satz dann auch genannt, im vorderen Satzteil.

Jiný hlas: A ten důvod, proč to zatím šlo tak blbě, je tady taky vyřčen v této větě.

Jiný hlas: Totiž, že to spočívalo v předpokladu, že veškeré naše poznání se musí řídit podle předmětů. Nämlich weil man davon ausging, dass all unsere Erkenntnis sich nach den Gegenständen richten müsse. To se musí obrátit právě tak, jako se to obrátilo v matematice a fyzice.

Das muss nun also umgekehrt werden, wie es auch in der Mathematik und in der Physik umgekehrt worden ist.

Man versuche es daher einmal, ob wir nicht in den Aufgaben der Metaphysik damit besser fortkommen, dass wir annehmen, die Gegenstände müssen sich nach unserem Erkenntnis richten, welches so schon besser mit der verlangten Möglichkeit einer Erkenntnis derselben a priori zusammenstimmt, die über die Gegenstände, ehe sie uns gegeben werden, etwas festsetzen soll.

Tady je také citován Koperník a teď přichází ta známá formule o kopernikánském obratu.

Hier also die Umkehrung, und nun kommt die berühmte Formel der kopernikanischen Umwendung. Hier wird der Name des Kopernikus auch genannt.

S tím je to podobně jako s prvními myšlenkami Koperníka.

Es ist hiermit ebenso als mit den ersten Gedanken des Kopernikus bewandt.

Der, nachdem es mit der Erklärung der Himmelsbewegungen nicht gut fortwollte, wenn er annahm, das ganze Sternenheer drehe sich um den Zuschauer, versuchte, ob es nicht besser gelingen möchte...

--- (1983-06-10 Hendrik Adriaanse - Kant, KRV (2) [LVH158VA]_Kaz b_cleaned.flac) ---

Jiný hlas: Diese Umänderung soll sich auch in der Metaphysik vollziehen.

Tato proměna se musí uskutečnit také v metafyzice.

Jiný hlas: In der Metaphysik kann man nun, was die Anschauung der Gegenstände betrifft, es auf ähnliche Weise versuchen.

Lze se o to zkusit také, pokud jde o vztah mezi subjektem a tím, co poznává.

Jiný hlas: Wenn die Anschauung sich nach der Beschaffenheit der Gegenstände richten müsse, so sehe ich nicht ein, wie man a priori von ihr etwas wissen könne; richtet sich aber der Gegenstand (als Objekt der Sinne) nach der Beschaffenheit unseres Erkenntnisvermögens, so kann ich mir diese Möglichkeit ganz wohl vorstellen. Weil ich aber bei diesen Anschauungen, wenn sie Erkenntnisse werden sollen, nicht stehenbleiben kann, sondern sie als Vorstellungen auf irgend etwas als Gegenstand beziehen und diesen durch jene bestimmen muss, so kann ich entweder annehmen: die Begriffe, wodurch ich diese Bestimmung zustande bringe, richten sich auch nach dem Gegenstande, und dann bin ich wiederum in der selben Verlegenheit wegen der Art, wie ich a priori hiervon etwas wissen könne; oder ich nehme an: die Gegenstände oder, welches einerlei ist, die Erfahrung, in welcher sie allein (als gegebene Gegenstände) erkannt werden, richten sich nach diesen Begriffen. So sehe ich sofort eine leichtere Auskunft, weil Erfahrung selbst eine Erkenntnisart ist, die Verstand erfordert, dessen Regel ich in mir, noch ehe mir Gegenstände gegeben werden, mithin a priori voraussetzen muss, welche in Begriffen a priori ausgedrückt wird, nach denen sich also alle Gegenstände der Erfahrung notwendig richten und mit ihnen übereinstimmen müssen. Nun so einen langen Satz hat Kant wohl noch kaum geschrieben, das ist wirklich schrecklich, was ich hier tue.

Jiný hlas: Nevidíme v tom konec, je to strašný.

Jiný hlas: *Er will in einem Satz sagen, wie es in der Metaphysik dazu kommt, dass die Gegenstände sich nach unseren Begriffen richten müssen, anstatt dass umgekehrt.*

Chce tam v jedné větě říct, jak to, že se v metafyzice předměty musejí řídit podle toho, co tam rozum vkládá, pojmů vkládá.

Jiný hlas: *Aber dazu, ja ja, wir werden, ich dachte schon, wir müssen am Ende dieses Absatzes Schluss machen, ne? Ja. Und machen wir, denn ich finde schade, wenn sie beide ein Stückchen verfinstern. Wir können vielleicht besser hier Schluss machen und dann nehmen wir das das nächste Mal wieder auf. Ja? Das ist besser, ne? Denn es ist auch so ziemlich anstrengend gewesen, ne? Dann haben wir doch ein gutes Stück gemacht. Sie haben von der kopernikanischen Revolution noch gerade gehört, das ist also auch wichtig. Dann gehen wir nächstes Mal hier weiter. Ja? Ja.*

Dazu, was wir in der vorigen Sitzung gelesen haben, war Kants Ausgangspunkt. Da sagte er, ob eine Wissenschaft, ob der Betrieb der Erkenntnis den sicheren Gang einer Wissenschaft erreicht hat, weist sich an dem Erfolg aus.

Jiný hlas: Jenom několika větami shrnu. Kant tam říká, že to, zda naše poznání realizuje podobu vědy, opravdové vědy, to se pozná na výsledku, když se vysloví.

Jiný hlas: *Dieser Erfolg ist erreicht in der Logik, in der Mathematik und in der Physik.*

Těchto výsledků se dosahuje v logice, matematice a ve fyzice.

Jiný hlas: *Und woran liegt das? Kants Antwort ist, das liegt an einer Revolution der Denkungsart, die sich da vollzogen hat.*

A čím to je? Kant odpovídá: je to v důsledku revoluce ve způsobu myšlení, který se uplatnil v těchto vědách.

Jiný hlas: *Man soll dabei das Wort Revolution nicht allzu revolutionär verstehen, sondern einfach als Umkehrung.*

To slovo revoluce není třeba a nesmíme chápat v tom revolucionářském smyslu, je to prostě obrat.

Jiný hlas: *Kant meint, dass es nicht so ist, dass die Erkenntnis sich nach dem Gegenstand richten soll, sondern umgekehrt, der Gegenstand richtet sich nach der Erkenntnis.*

Kant chápe ten obrat v myšlení v tom smyslu, že to není tak, že poznání se řídí podle předmětu, ale naopak, že předmět se řídí podle poznání.

Jiný hlas: *Die Vernunft, die diese Erkenntnis aus sich selbst hervorbringt, kann sowohl eine theoretische als auch eine praktische Vernunft sein.*

Ten rozum může být buď teoretický, anebo praktický, ten rozum, který se dostává k tomu obratu myšlenkovému.

Jiný hlas: *Darauf beruht also nach Kant, kurz gesagt, der Erfolg, der in Logik, Mathematik und Physik erreicht worden ist.*

V tom podle Kanta spočívá ten úspěch, jehož se dosáhlo v logice, matematice a fyzice.

Jiný hlas: *In der Metaphysik gab es bisher keinen solchen Erfolg.*

V metafyzice bohužel nebylo dosud dosaženo podobného výsledku.

Jiný hlas: *Nach Kant ist das nicht darum, weil es in der Metaphysik unmöglich wäre, den sicheren Gang einer Wissenschaft zu finden, sondern weil dort bisher nicht die richtige Methode gefunden wurde.*

Podle Kanta to není proto, že by to v metafyzice nebylo možné, ale prostě proto, že se nenašla ještě ta správná metoda.

Jiný hlas: *Nun soll nach Kant auch auf diesem Gebiete, der Metaphysik also, so eine kopernikanische Revolution vollzogen werden.*

Tak podle Kanta musí být také provedena takováto koperníkovská revoluce v metafyzice.

Jiný hlas: *Das heißt, es soll nach Analogie der Logik, Mathematik und Physik gearbeitet werden und das erkannt werden, was die Vernunft selbst a priori begreift.*

A to podle Kanta znamená, že je potřeba pracovat podobným způsobem jako v těchto vědách a

nahlédnout to, co rozum sám *a priori* chápe, a hledat tedy v poznání předmětů to, co tam poznání samo vložilo.

Jiný hlas: *So viel zur Zusammenfassung. Ich kann's ausführlicher tun, aber ich hoffe, dass es hiermit einigermaßen deutlich ist, wo wir in dem Gedankengang Kants uns befinden.*

Jiný hlas: Tolik ke shrnutí. Mohl bych samozřejmě to udělat podrobněji, ale tím bychom ztratili čas.

Doufám, že aspoň trochu je jasné, čím jsme se minule zabývali.

Jiný hlas: *Ehe wir weitergehen, so erst eine Frage, ob es für die Leute, die voriges Mal nicht dabei waren, in etwa deutlich ist, oder ob ich mich ausführlicher erklären soll.*

Jiný hlas: Než se pustíme do dalšího, tak přece jenom otázka, zda ti, kteří tady minule nebyli, jsou si aspoň trochu jasní, o čem byla řeč, nebo mám-li to říct podrobněji.

Jiný hlas: *Gehen wir weiter. Weitergehen und wenn etwas vielleicht unklar wird in dem, was wir schon gesagt haben, also vielleicht wird jemand eine Frage stellen. Ja, ja, bitte. Also, wenn Sie Fragen haben oder Einwürfe haben, dann sagen Sie's, ja?*

Jiný hlas: Čili když něco nebude jasné, zejména co bylo řečeno minule, tak prostě stačí položit otázku a vrátíme se k tomu podrobněji. A to platí ovšem i o tom, co teď děláme. Pokud jsme to už minule tak začali, tak pokud jste tady nebyli, tak abyste to věděli: když není něco jasné, hned to přerušíte, přihlásíte se a zůstaneme u toho chvíli, než se to vyjasní. Nečekat až na konec.

Jiný hlas: *Nun, wir waren dann in dem Text geblieben bei Seite siebzehn der ersten Ausgabe, das ist also, das sind die römischen Ziffern. Ich weiß nicht, ob sie hier auch abgedruckt sind.*

Jiný hlas: Tak teď se řídíme podle těch, pokud máte německý text před sebou, tak je to podle římských číslic, které jsou pod stránkou. Strana sedmnáct. Prakticky to znamená, že je to strana pátá našeho překladu.

Jiný hlas: *Mal schauen, was hier ist. Ja, hier ist es. Hier möchte ich nochmal wieder anfangen. Es ist hiermit ebenso, also Seite fünfundzwanzig in diesem Text und dann etwa in der Mitte.*

Jiný hlas: Takže v tom německém je to strana dvacet pět, přibližně střed, a v tom českém, našem překladu, je to v tom odstavci, který začíná na straně čtyři, zdá se mi, konec, že? A je to asi tak někde podle toho, kde začne číst, jak je tam o možnosti poznání *a priori* o předmětech, které jsou ještě dřív, než jsou nám dány. Víte, kde to je přibližně? Našel to už někdo? Zřejmě budeme začínat nějak soustavně, tak si zvolíme tohle.

Jiný hlas: *Nun, meine Methode ist, dass ich zuerst das Deutsche lese und Sie können mitlesen auf Tschechisch und dann...*

Jiný hlas: Moje metoda je ta, že já to přečtu německy, já to překládám, abych se nezmýlil, a vy to můžete sledovat v tom českém překladu. Čili je to začátek páté stránky.

Jiný hlas: *Der Satz, der jetzt folgt, also der erste Satz, den wir lesen werden, ist ein sehr berühmter Satz, den man überall angeführt findet.*

Jiný hlas: Tato věta, kterou budeme číst, je velice slavná. Ta je také velmi slavná a stále znovu a znovu se cituje.

Jiný hlas: *Es ist hiermit ebenso als mit den ersten Gedanken des Kopernikus bewandt...*

Jiný hlas: Je to ta třetí řádka, jak tam: "má se to s tím věcí tak jako s prvními". Máte to? Tak to čteme.

Jiný hlas: *...der, nachdem es mit der Erklärung der Himmelsbewegungen nicht gut fortwollte, wenn er annahm, das ganze Sternheer drehe sich um den Zuschauer, versuchte, ob es nicht besser gelingen möchte, wenn er den Zuschauer sich drehen und dagegen die Sterne in Ruhe ließ. So soll es in der Metaphysik auch gehen. In der Metaphysik kann man nun, was die Anschauung der Gegenstände betrifft, es auf ähnliche Weise versuchen.*

Jiný hlas: Tak tomu má být také v metafyzice. Kant tady teď zahajuje takovou zvláštní cestu myšlenkovou, že tvrdí, že předměty metafyziky jsou takové, že jiná cesta než cesta rozumu k nim není možná. Tedy nemůžeme je nahlížet tak, jak můžeme nahlížet třeba v geometrii, a můžeme o nich jenom myslet. Ze zkušenosti s nimi nemůžeme nic porýdit, nemáme o nich žádnou zkušenost.

Jiný hlas: *Solche Gegenstände, Gegenstände der Metaphysik, sind nicht die einzigen Gegenstände. Es gibt auch Gegenstände der Anschauung.*

Jiný hlas: Jde o to totiž, že ty předměty metafyziky nejsou jedinými předměty poznání. Existují také předměty našeho náhledu, nazírání, názoru.

Jiný hlas: *Von diesen gilt, von diesen Gegenständen der Anschauung gilt, dass sie sich nach den Formen a priori der Anschauung, die in der Vernunft selber sind, richten.*

Jiný hlas: Pro ty předměty našeho náhledu, nazírání, názoru platí, že tyhle ty předměty se řídí podle jakýchsi nazíracích forem, kterými je vybaven rozum, s kterým rozum přichází už jako s hotovými nazíracími formami.

Jiný hlas: *Diese Gegenstände der Anschauung genügen also der Anforderung, die Kant an sichere Erkenntnis gestellt hat.*

Jiný hlas: Takové předměty tedy vyhovují těm podmínkám, které stanovuje Kant pro předměty poznání.

Jiný hlas: *Nun scheint es mit Gegenständen der Metaphysik aber anders bewandt zu sein. Hier scheint es so zu sein, dass die Vernunft sich nach den Gegenständen zu richten habe.*

Jiný hlas: Teď se ukazuje, že s předměty metafyziky je tomu jinak. Tady to je tak, že myšlení nebo poznání by se mělo řídit podle předmětů.

Jiný hlas: *In zwei Schritten wird Kant im Folgenden nun erweisen, dass das nur Schein ist und dass in Wahrheit sich auch hier die Gegenstände nach der Vernunft zu richten haben.*

V příštích krocích Kant však ukáže, že také tady to je jen zdání a že ve skutečnosti platí i tady, že předměty se musejí řídit podle rozumu, a nikoliv tedy podle poznání, a nikoliv poznání podle předmětů.

Jiný hlas: *Er macht das in zwei Schritten, erst in einer kurzen Erörterung über die Anschauung, dann über die Erfahrung und die, also das heißt die Erkenntnis, in der auch der Verstand mit im Spiele ist.*

Dělá to ve dvou krocích, nejdříve stručně ukazuje a vykládá, co to je názor, a potom v druhém podstatnějším kroku rozebírá, co to je zkušenost a jak souvisí tedy s poznáním metafyziky.

Jiný hlas: *Also, wenn die Anschauung sich nach der Beschaffenheit der Gegenstände richten müsste, so sehe ich nicht ein, wie man a priori von ihr etwas wissen könnte. Richtet sich aber der Gegenstand als Objekt der Sinne nach der Beschaffenheit unseres Anschauungsvermögens, so kann ich mir diese Möglichkeit ganz wohl vorstellen. Dabei hat Kant also im Auge die Anschauungsformen, die a priori der Vernunft eigen sind, Raum und Zeit.*

Předtím má tedy Kant na mysli dvě nazírací formy, dvě nazírací formy, kterými je rozum vybaven, s kterými už přichází jako s hotovými, totiž čas a prostor.

Jiný hlas: *Alle Gegenstände der Anschauung sind uns gegeben in Raum und Zeit und können uns nicht anders als so als raum-zeitlich erscheinen.*

Veškeré předměty naší zkušenosti jsou nám dány jako uložené v čase a v prostoru nebo postavené v čase a prostoru a nemohou nám být dány jinak.

Jiný hlas: *Weil ich aber bei diesen Anschauungen, wenn sie Erkenntnisse werden sollen, nicht stehen bleiben kann, sondern sie als Vorstellungen auf irgendetwas als Gegenstand beziehen und diesen durch jene bestimmen muss, so kann ich entweder annehmen: die Begriffe, wodurch ich diese Bestimmung zustande bringe, richten sich auch nach dem Gegenstande, dann bin ich wiederum in derselben Verlegenheit wegen der Art, wie ich a priori hier von etwas wissen könne, oder ich nehme an, die Gegenstände oder welches einerlei ist, die Erfahrung, in welcher sie allein als gegebene Gegenstände erkannt werden, richten sich nach diesen Begriffen. So sehe ich sofort einen leichteren Ausgang, weil Erfahrung selbst eine Erkenntnisart ist, die Verstand erfordert, dessen Regel ich in mir, noch ehe mir Gegenstände gegeben werden, mithin a priori voraussetzen muss, welche in Begriffen a priori ausgedrückt wird, nach denen sich also alle Gegenstände der Erfahrung notwendig richten und mit ihnen übereinstimmen müssen. Das ist ein typischer Kant-Satz, so ein langer Satz.*

Typická kantovská dlouhá věta.

Jiný hlas: *Der erste Schritt war wie gesagt eine Erörterung der Anschauung, jetzt kommt es darauf an,*

dasselbe auf dem Gebiet der Begriffe, also der Verstandeswirkung anzuwenden.

První byl o názoru, druhý se teď pokusí o něco podobného v oblasti pojmů, v potenci pojmů.

Jiný hlas: *Da hat man zwei Möglichkeiten: Entweder man nimmt an, die Begriffe, die begriffliche Erkenntnis richtet sich nach dem Gegenstande, und dann ist man wieder in der schon genannten Verlegenheit: man kann nichts a priori erkennen, man kann also nicht den sicheren Gang einer Wissenschaft erreichen.*

Tak máme tady dvojí možnost pojetí: buď chápeme tak, že pojmy se řídí podle předmětů a pak se dostáváme ovšem do stejného rozporu a problematiky jako předtím, protože je pak nejasné, jak můžeme mít nějaké *a priori* vědomosti o něčem a jak vůbec může být nějaká věda možná.

Jiný hlas: *Oder man nimmt das Umgekehrte an, man geht davon aus, že die Gegenstände, oder wie Kant sagt, welches einerlei ist, die Erfahrung, richtet sich nach der Vernunft, nach den Begriffen, welche a priori in der Vernunft sind.*

A nebo to můžeme udělat obráceně, ten obrat myšlenkový, totiž že předměty se řídí podle poznání, to znamená, že se řídí podle těch pojmů, které rozum má k dispozici ještě před každou zkušeností, *a priori*.

Jiný hlas: *Nun scheint das bei Begriffen, welche, wie er im folgenden Satz sagt, bloß durch Vernunft gedacht werden, eine Schwierigkeit zu ergeben.*

Ale teď se zdá, že v tom spočívá jakási zvláštní potíž, poznávat předměty jen rozumově.

Jiný hlas: *Aber auch da muss dieses Verfahren, also diese Revolution der Denkart, durchgeführt werden.*

Was Gegenstände betrifft, sofern sie bloß durch Vernunft und zwar notwendig gedacht, die aber, so wenigstens wie die Vernunft sie denkt, gar nicht in der Erfahrung gegeben werden können, so werden die Versuche, sie zu denken – denn denken müssen sie sich doch lassen – hernach einen herrlichen Probestein desjenigen abgeben, was wir als die veränderte Methode der Denkungsart annehmen, dass wir nämlich von den Dingen nur das a priori erkennen, was wir selbst in sie legen.

...že totiž z věcí *a priori* poznáváme jen to, co do nich sami vkládáme.

Jiný hlas: *Hier hat man abermals eine Umschreibung der Gegenstände der Metaphysik. Das sind also Gegenstände, die bloß durch Vernunft und notwendig gedacht werden und von denen zugleich gilt, dass sie nicht in der Erfahrung gegeben werden können.*

Tak tady je znovu zopakováno, co je charakteristické pro předměty čistého rozumu. Zaprvé, že jsou přístupné pouze rozumem, a zadruhé, že jsou myšleny nutně, jako nutné, a posléze, že...

Hejdánek: k nim nemůže nic přidat nějaká zkušenost. Že jsou před každou zkušeností.

Jiný hlas: *Dieser Art Gegenstände geben, wie Kant sagt, einen herrlichen Probestein. Wir würden vielleicht im moderneren Deutsch mit einem englischen Wort uns behelfen und sagen: Sie bilden einen schönen test case für Kants These, dass nur mit dieser Revolution der Denkungsart ein sicherer Gang einer Wissenschaft erreicht werden kann.*

Hejdánek: Kant říká, že právě takovéhle předměty, které se vyznačují těmi třemi rysy, představují pozoruhodný a mimořádný *prubířský kámen* celé té koncepce, že je potřeba filosofii založit nově, a to jako vědu. Snad ještě lépe než tenhle český termín *prubířský kámen* je to, co už jsme tu v té naší komunitě několikrát zmínili anglicky: *test case*. To jest...

Jiný hlas: ...je to testovací pokus...

Hejdánek: ...mhm...

Jiný hlas: ...experiment, na kterém se ověřuje něco.

Hejdánek: No jasně.

Jiný hlas: *Experiment ist ein gutes Wort, denn das steht auch in der Fußnote, die wir jetzt lesen werden. Also, Kant hat gemeint, dass sogar in der Metaphysik auch gewisse Experimente möglich sind, ja.*

Hejdánek: To slovo experiment je dobré, protože se objevuje také u Kanta v té poznámce pod čarou. Kant je totiž přesvědčen, že také v metafyzice se může podniknout něco, co připomíná to, co podnikají fyzikové, totiž experiment.

Jiný hlas: *Allerdings nicht im buchstäblichen oder technischen Sinne, so wie es in der Naturwissenschaft*

üblich ist.

Hejdánek: Jistě to není tak doslovné a tak přesně technické jako v přírodních vědách.

Jiný hlas: *Ja. Also die Fußnote: „Diese dem Naturforscher nachgeahmte Methode besteht also darin, die Elemente der reinen Vernunft in dem zu suchen, was sich durch ein Experiment bestätigen oder widerlegen lässt. Nun lässt sich zur Prüfung der Sätze der reinen Vernunft, vornehmlich wenn sie über alle Grenze möglicher Erfahrung hinausgewagt werden, kein Experiment mit ihren Objekten machen, wie in der Naturwissenschaft. Also wird es nur mit Begriffen und Grundsätzen, die wir a priori annehmen, tunlich sein, indem man sie nämlich so einrichtet, dass dieselben Gegenstände einerseits als Gegenstände der Sinne und des Verstandes für die Erfahrung, andererseits aber doch als Gegenstände, die man bloß denkt, allenfalls für die isolierte und über Erfahrungsgrenze hinausstrebende Vernunft, mithin von zwei verschiedenen Seiten betrachtet werden können.“ Das ist ein schwieriger Satz.*

Hejdánek: To je obtížná věta.

Jiný hlas: *Aber auch ein wichtiger.*

Hejdánek: Ale důležitá.

Jiný hlas: *Denn was Kant in den folgenden Seiten immer wieder tun wird, ist auf die Unterscheidung dieser zwei Weisen, wie man über Gegenstände denken und sprechen kann, zu insistieren.*

Hejdánek: Tím se bude Kant v budoucích fázích zabývat, totiž rozlišovat ten dvojí způsob, jak můžeme přistupovat k objektům.

Jiný hlas: *Es gibt also, wie ich schon anfangs sagte, Gegenstände der Erfahrung, es gibt aber auch Gegenstände über alle Erfahrung hinaus.*

Hejdánek: Jak už bylo řečeno, existují objekty, které jsou objekty zkušenosti, ale jsou také objekty, které přesahují jakoukoli zkušenost.

Jiný hlas: *Von den ersteren gilt, dass sie erkannt werden können; von Gegenständen der zweiten Art gilt, dass sie nur gedacht werden können.*

Hejdánek: O těch prvních platí, že mohou být poznávány, o těch druhých pouze, že mohou být myšleny.

Jiný hlas: *Wenn man diesen Unterschied zwischen Erkennen und bloß denken nicht beobachtet, kommt man in große Verwirrungen.*

Hejdánek: Jestliže nedodržíme přísné rozlišování mezi tím, co znamená nějaký objekt poznat, a mezi tím, co znamená nějaký objekt myslit, dojdeme nutně k velkým zmatkům.

Jiný hlas: *Diese Verwirrung ist bisher das Schicksal der Metaphysik gewesen.*

Hejdánek: Dosud právě tyto zmatky byly osudem metafyziky.

Jiný hlas: *Also wir können jetzt schon sehen, dass Kant die Metaphysik nicht ganz und gar beiseiteschieben will.*

Hejdánek: Už teď vidíme, že Kant vůbec nemíní metafyziku prostě celou odsunout stranou.

Jiný hlas: *Er will das Gebiet dessen, was sich bloß denken lässt, aber nicht erkennen, nicht ganz und gar preisgeben.*

Hejdánek: Nechce se v žádném případě vzdát té oblasti, která je myslitelná, kterou lze myslet, ale kterou nelze poznat.

Jiný hlas: *...Also, von zwei verschiedenen Seiten sollen sie betrachtet werden. Findet es sich nun, dass, wenn man die Dinge aus jenem doppelten Gesichtspunkt betrachtet, Einstimmung mit dem Prinzip der reinen Vernunft stattfindet, bei einerlei Gesichtspunkt aber ein unvermeidlicher Widerstreit der Vernunft mit sich selbst entspringt, so entscheidet das Experiment für die Richtigkeit jener Unterscheidung. Worin besteht also das Experiment in der Metaphysik?*

Hejdánek: V čem tedy vlastně spočívá experiment v metafyzice?

Jiný hlas: *Dass man im Falle, man diese Unterscheidung nicht beobachtet, in Widerstreite der Vernunft mit sich selber hineinkommt.*

Hejdánek: V tom, když tu dvojstránku nerozpoznáme, takže docházíme k rozporu.

Jiný hlas: *Im anderen Falle, wenn man Erkenntnisgegenstände und Denkgegenstände sauber*

unterscheidet, solchen Widerstreit aber vermieden wird.

Hejdánek: Naproti tomu, když pečlivě rozlišíme mezi předměty poznání a předměty myšlenými, pak se můžeme tomu rozporu vyhnout.

Jiný hlas: *Deshalb entscheidet also das Experiment für die Unterscheidung.*

Hejdánek: A proto tedy ten experiment rozhoduje pro rozlišení.

Jiný hlas: *Das ist eine sehr wichtige These im Gedankengang Kants. Darauf ist sowohl seine Kritik der bisherigen Metaphysik gegründet, als auch sein Vorschlag der Metaphysik doch einen sehr wichtigen Raum einzuräumen im Ganzen des philosophischen Gedankens.*

Hejdánek: Tady na tom místě totiž Kant nejenom provádí kritiku veškeré dosavadní metafyzické tradice, ale zároveň ukazuje na prostor, v němž může ta metafysika dospět k výsledkům nepoměrně lepším.

Jiný hlas: *Dieser Versuch gelingt nach Kant und verspricht der Metaphysik in ihrem ersten Teile, da sie sich nämlich mit Begriffen a priori beschäftigt, davon die korrespondierenden Gegenstände in der Erfahrung jenen angemessen gegeben werden können, den sicheren Gang einer Wissenschaft. Hier ist die Rede von einem ersten Teile der Metaphysik. Kant hat tatsächlich zwischen zwei Teilen der Metaphysik unterschieden.*

Jiný hlas: Tady se hovoří o tom prvním dílu metafysiky. Kant skutečně rozlišuje dva díly metafysiky.

Jiný hlas: *Er gibt in diesem Satz eine präzise Umschreibung dessen, dieses ersten Teiles der Metaphysik.*

Jiný hlas: Tady v té větě nám podává bližší vymezení toho prvního dílu metafysiky.

Jiný hlas: *Sie beschäftigt sich mit Begriffen a priori, davon die korrespondierenden Gegenstände in der Erfahrung gegeben werden können. Also, was soll man sich dabei vorstellen?*

Jiný hlas: Je to tam v tom, že se zabývá pojmy *a priori* a tak dál až do konce věty, jenom zopakování.

Jiný hlas: *Ich stelle mir dabei so etwas vor wie die Grundbegriffe der Arithmetik und der Physik, besonders Letztere natürlich. Das sind Begriffe, die nach Kant nicht mehr in der Physik selber begründet werden können, wofür also die Metaphysik zuständig ist, die aber doch ein Korrelat in der Erfahrung haben.*

Jiný hlas: Vypadá mi tady vhodné upozornit na analogii v těch přírodních vědách, v matematice a fyzice. Také tam jde o pojmy, k jejichž stanovení není fyzika sama kompetentní a k jejichž stanovení je nezbytná metafysika, ale přece jenom to nejsou objekty, ty pojmy neukazují na objekty, které by byly pouhými plody rozumu, ale mají svůj korelát v něčem, co je přístupno naší zkušenosti.

Jiný hlas: *Also um ein Beispiel zu nennen, aber ich fühle mich nicht ganz sicher, aber ich so vielleicht ein Begriff wie Stoff. Das könnte so ein Begriff sein, davon ein Korrelat in der Erfahrung angemessen gegeben werden kann.*

Jiný hlas: Nejsem si zcela jist, ale řekněme, že bychom si vzali pojem látky. To je pojem, k němuž můžeme ve zkušenosti najít jistý korelát.

Jiný hlas: *Nun gut. Auf jeden Fall behauptet Kant von diesem ersten Teil der Metaphysik, dass hier der sichere Gang einer Wissenschaft erreicht werden kann, gefunden werden kann.*

Jiný hlas: V každém případě Kant tvrdí, že v tom prvním díle metafysiky můžeme dojít, že to je cesta, již dojdeme ke skutečné vědě.

Jiný hlas: *Schwieriger wird es mit dem zweiten Teil.*

Jiný hlas: Daleko těžší to bude v druhé části metafysiky.

Jiný hlas: *Das ist der eigentliche Teil und darüber spricht Kant nur ganz andeutungsweise.*

Jiný hlas: To je ten nejpodstatnější nebo vůbec ten podstatný díl a o tom tady na tom místě Kant mluví jenom v náznacích.

Jiný hlas: *Wir werden das im nächsten Satz lesen.*

Jiný hlas: Budeme to číst v příští větě.

Jiný hlas: *Denn man kann nach dieser Veränderung der Denkart die Möglichkeit einer Erkenntnis a priori ganz wohl erklären, und was noch mehr ist, die Gesetze, welche a priori der Natur als dem Inbegriffe der Gegenstände der Erfahrung zum Grunde liegen, mit ihren genügenden Beweisen versehen, welches beides nach der bisherigen Verfahrensart unmöglich war. Aber es ergibt sich aus dieser Deduktion*

unseres Vermögens a priori zu erkennen im ersten Teile der Metaphysik ein befremdliches und dem ganzen Zwecke derselben, der den zweiten Teil beschäftigt, dem Anscheine nach sehr nachteiliges Resultat, nämlich dass wir mit ihm nie über die Grenze möglicher Erfahrung hinauskommen können, welches doch gerade die wesentlichste Angelegenheit dieser Wissenschaft ist. Hier also wird dieser zweite Teil der Metaphysik eingeführt.

Jiný hlas: Zde je přiveden na svět ten druhý díl metafysiky.

Jiný hlas: *Und das ist ein Teil, von dem hier nur gesagt wird, dass er den Zweck des ersten Teiles bildet.*

Jiný hlas: A tady se v něm říká jen to, že je účelem toho prvního dílu.

Jiný hlas: *Was sollen wir uns dabei vorstellen?*

Jiný hlas: Co si pod tím máme představit?

Jiný hlas: *Dasjenige, was über alle mögliche Erfahrung hinausgeht, das, was Kant einige Sätze weiter das Unbedingte nennen wird.*

Jiný hlas: To, co přesahuje každou možnou zkušenost, a to, co v nejbližších větách Kant bude jmenovat jako *das Unbedingte*, bude jmenovat jako nepodmíněné.

Jiný hlas: *Aber diese Unterscheidung des ersten und zweiten Teiles der Metaphysik wird in diesem Satz nur beiläufig ausgesprochen.*

Jiný hlas: Ale toto rozdělení na první a druhý díl metafysiky je na tomto místě jenom okrajově zmíněno.

Jiný hlas: *Der Hauptinhalt dieses Satzes ist ein anderer, nämlich dass, wenn man diese Feststellung macht, man anscheinend ein befremdliches und nachteiliges Resultat erzielt.*

Jiný hlas: Ale vlastním smyslem této věty je něco jiného, totiž že tímto postupem dosahujeme takového podivného a pochybného výsledku.

Jiný hlas: *Nämlich dass wir in dieser Weise nie über die Erfahrung hinauskommen.*

Jiný hlas: Totiž že tímto způsobem se vůbec nikdy nedostaneme mimo oblast zkušenosti.

Jiný hlas: *Und Metaphysik ist ja eben die Wissenschaft desjenigen Bereichs, der über alle Erfahrung hinausgeht.*

Jiný hlas: Metafysika je přece tím oborem, který míří k tomu, co přesahuje každou zkušenost.

Jiný hlas: *Angesichts dieses Scheines eines befremdlichen und nachteiligen Resultates führt Kant nun aber seinen Gedanken des Experiments ins Feld.*

Jiný hlas: Ale v opačném případě té námitky, že docházíme k něčemu pochybnému a negativnímu, Kant to obrací tím, že znovu přivádí do hry ten experiment, myšlenkový experiment.

Jiný hlas: *Aber hierin liegt eben das Experiment einer Gegenprobe der Wahrheit des Resultats jener ersten Würdigung unserer Vernunftkenntnis a priori, dass sie nämlich nur auf Erscheinungen gehe, die Sache an sich selbst dagegen zwar als für sich wirklich, aber von uns unerkant liegen lasse.*

Hejdánek: Na tomto místě přichází před nás Kant s termínem, který je pro něj základní důležitosti, totiž termín *Ding an sich*, věc o sobě, i když tady je to ještě v té podobě *Sache an sich selbst*, což se česky nedá rozlišit, *Ding* a *Sache* je oboje věc a má to trošičku jiný filosofický význam. Ta *Sache* znamená něco jako předmět, předmět nějakého zkoumání, ta věc, o kterou jde, o kterou se zajímáme, čím se zabýváme, kdežto *Ding* ve smyslu věčnost, že to je jako [nesrozumitelné].

--- (1983-06-10 Hendrik Adriaanse - Kant, KRV (3) [LVH159VA] [bez data]_Kaz a_cleaned.flac) ---

Hejdánek: Věc o sobě můžeme myslet, aniž ji můžeme poznat. To je výsledek našeho rozumového poznání *a priori*.

Jiný hlas: *Das gilt auch für jenes, ja, vielleicht kann ich es am besten so nennen, jenes Zauberwort, das man dann gerne als Gegenargument ins Spiel brachte, nämlich den Begriff des Unbedingten.*

Hejdánek: A toto je také v souvislosti, v níž hraje důležitou roli to kouzelné slovo, kterého bylo už po tolikáté zneužito, totiž nepodmíněné.

Jiný hlas: *Das Unbedingte können wir nicht kennen, aber es ist deshalb noch nicht unwirklich.*

Hejdánek: Nepodmíněné nemůžeme poznat, ale z toho důvodu ještě zdaleka není neskutečné.

Jiný hlas: *Und wir können es sehr wohl denken.*

Hejdánek: Můžeme je velmi dobře myslit.

Jiný hlas: *Nun kommt ein sehr langer Satz, länger noch als alle anderen, einer der schwierigsten in diesem Vorwort, ich entschuldige mich im Voraus.*

Hejdánek: Teď přijde strašně dlouhá věta, delší než ty předchozí, jedna z nejobtížnějších v celém tom úvodu, takže se předem omlouvám.

Jiný hlas: *Denn das, was uns notwendig über die Grenze der Erfahrung und aller Erscheinungen hinauszugehen treibt, ist das Unbedingte, welches die Vernunft in den Dingen an sich selbst notwendig und mit allem Recht zu allem Bedingten und dadurch die Reihe der Bedingungen als vollendet verlangt. Es ist zuerst noch ein kurzer Satz.*

Hejdánek: Ještě předtím tam byl ten kratší.

Jiný hlas: *Also, hier wird dieser Begriff des Unbedingten eingeführt.*

Hejdánek: Zde je uveden ten pojem nebo ten termín nepodmíněné.

Jiný hlas: *Findet sich nun, wenn man annimmt, unsere Erkenntnis richte sich nach den Gegenständen als Dingen an sich selbst, dass das Unbedingte ohne Widerspruch gar nicht gedacht werden könne; dagegen, wenn man annimmt, unsere Vorstellung der Dinge, wie sie uns gegeben werden, richte sich nicht nach diesen als Dingen an sich selbst, sondern diese Gegenstände vielmehr als Erscheinungen richten sich nach unserer Vorstellungsart, der Widerspruch wegfallt; und dass folglich das Unbedingte nicht an Dingen, sofern wir sie kennen, sie uns gegeben werden, wohl aber an ihnen, sofern wir sie nicht kennen, als Sachen an sich selbst, angetroffen werden müsse: so zeigt sich, dass, was wir anfangs nur zum Versuche annahmen, gegründet sei.*

Wenn ich jemanden von Ihnen jetzt bitten würde, in eigenen Worten nachzuerzählen, was in diesem Satze steht, dann würde das keinem so leicht fallen, denke ich.

Hejdánek: Kdybych se teď kohokoli z vás zeptal, jak této větě je třeba rozumět, nebo aby to řekl svými vlastními slovy, o čem se tam mluví, tak by to jistě každému přišlo dosti zatěžko.

Zde je ten myšlenkový postup onoho experimentu dokončen, dokonán.

Jiný hlas: *Was Kant anfangs nur versuchsweise annahm, stellt sich als gegründet heraus.*

Hejdánek: To, co Kant přijal nejprve jen na zkoušku, se tady ověřuje a prokazuje.

Jiný hlas: *Und was nahm er versuchsweise an?*

Hejdánek: A co vzal na zkoušku?

Jiný hlas: *Was wir in der Fußnote soeben gelesen haben.*

Hejdánek: To, co jsme právě četli v té poznámce pod čarou.

Jiný hlas: *Nämlich, dass wenn man unterscheidend zwischen Gegenständen der Erfahrung und Gegenständen des bloßen Denkens nicht auf einen Widerspruch stößt, nicht unterscheidend aber sehr wohl auf einen Widerspruch, man für die erste Möglichkeit sich entscheiden muss.*

Hejdánek: Totiž že je možné při rozlišování mezi objekty poznání a objekty myšlení, že je tedy možné, abychom nedospěli k rozporu, ale pouze za té podmínky, že to rozlišení provedeme.

Jiný hlas: *Und das gilt also auch, und das ist das Neue dieses Kontextes, für dieses Zauberwort, diesen Begriff, der alles retten soll, das Unbedingte.*

Hejdánek: To je ten rozhodující kontext pro zavedení onoho kouzelného slova bezpodmínečné, v němž má osvědčit svou platnost.

Jiný hlas: *Ja, ich meinte diesen Begriff, der die alte Metaphysik retten soll. Denn in der alten Metaphysik geht man ja davon aus, dass man von dem, was über die Erfahrung hinausgeht, auch Erkenntnis haben kann.*

Hejdánek: Jím má být cosi zachráněno ze staré metafysiky v jakém si smyslu. Totiž stará metafysika má za to, že to, co přesahuje veškerou naši zkušenost, může být poznáno. Záchrana je v tom, že je zachráněno to, co přesahuje veškerou zkušenost za tu cenu, že se popře, že to může být poznáno. To je ta záchrana.

Jiný hlas: *Wie weit sind wir nun gekommen?*

Hejdánek: Jak daleko jsme došli?

Jiný hlas: *Nach Kant ist jetzt festgestellt, obwohl er das in dem eigentlichen Buche, wir sprechen hier erst über das Vorwort zu dem Buch, aber in dem eigentlichen Buche noch ausführen muss und beweisen muss, aber wir sind jetzt so weit gekommen in dem Gedankengang, dass das Unbedingte etwas ist, von dem wir keine objektive Erkenntnis haben können.*

Hejdánek: Samozřejmě je to, co si tady říkáme, to je jen v předmluvě a Kant se tím zabývá podrobně v té knize, kterou je třeba dočíst. Ale je z toho jasné, že to, co přesahuje každou zkušenost a co tedy je tím předmětem metafysiky, že není přístupno žádnému objektivnímu poznání.

Jiný hlas: *Das bedeutet aber nicht, wie gesagt, dass es nicht wirklich ist, und auch nicht, dass man es nicht denken könnte.*

Hejdánek: Což vůbec neznamena, že to je neskutečné nebo že by to nebylo možno myslit.

Jiný hlas: *Welcher Art Wirklichkeit hat denn dieses Unbedingte?*

Hejdánek: Co to tak může znamenat tohleto nepodmíněné?

Jiný hlas: *Antwort Kants: eine praktische Wirklichkeit.*

Hejdánek: Kantova odpověď zní: praktická skutečnost.

Jiný hlas: Je to jasné, to je velmi důležitý bod v Kantově filosofii.

Hejdánek: No, ten rozdíl mezi teoretickým a praktickým spočívá v tom, že toto teoretické, *theoria*, nahlíží, buď přímo nahlíží pojem, nebo přes pojem nahlíží předmět. Praktické znamená, že tam do hry přichází jednání. Člověk už se nějakým způsobem chová vůči něčemu. To je rozdíl mezi tím praktickým a teoretickým. Teď, přijdeš-li to kombinovat s tím druhým rozdílem, který tam předtím byl, tak to už necháme, to tady ještě bude řečeno. To už jsme minule slyšeli.

Jiný hlas: Ich möchte nur noch hinzufügen, zum Beispiel auch den Gottesbegriff.

Já bych ještě dodal, že jako důležité to je třeba, pokud jde o pojem boha.

Das klärt Kant sich so, und das ist ja einer der wichtigsten metaphysischen Begriffe.

A Kant to vysvětluje tak, a je třeba si na to dát pozor, poněvadž to je jedna z nejdůležitějších partií jeho filosofie.

Der Begriff Gott bekommt seinen Inhalt, erfährt eine Bestimmung, nicht durch irgendeine theoretische Denkopoperation, sondern durch dasjenige Denken, das auf das Handeln des Menschen reflektiert.

Pojem boha není dosažitelný nějakou teoretickou myšlenkovou operací, ale pouze tam, kde je člověk činný a v činnosti se vztahuje k bohu. Víc se to trochu posunulo, ale je to asi ten smysl.

Gut. Die beiden Fußnoten übergehe ich. Die erste, wir sind schon vorbei, sagt, dass man das Verfahren als ein synthetisches bezeichnen könnte und in gewissen Hinsichten mit dem eines Chemikers vergleichbar ist.

Obě poznámky pod čarou přecházím. V té první, kterou už máme za sebou, říká Kant, že ten jeho postup, že tomu svému postupu říká syntetický a v jistých ohledech srovnatelný s postupem chemika.

Und in der zweiten Fußnote sagt er, dass er jene Analogie der Metaphysik mit Logik, Mathematik und Physik nur hypothetisch ausführt, obwohl er sie in seinem eigentlichen Buch, also im Haupttext, auch erweisen wird.

V té druhé poznámce říká, že tady na tom místě uvažuje o tom experimentu myšlenkovém pouze hypoteticky, ačkoli v knize vlastní to prokazuje.

Gut. Nun lesen wir weiter.

A čteme dál.

Und bei einem solchen Verfahren hat uns die spekulative Vernunft zu solcher Erweiterung immer doch wenigstens Platz verschafft, wenn sie ihn gleich leer lassen musste; und es bleibt uns also noch unbenommen, ja wir sind gar dazu durch sie aufgefordert, ihn durch praktische Data derselben, wenn wir können, auszufüllen. Diese spekulative Übung, sozusagen, oder diese spekulative Argumentation, die Kant bisher im Hinblick auf die Metaphysik durchgeführt hat, ist gar nicht ohne Ergebnis. Denn mit diesem Gedankengang hat er den Platz freigemacht, der jetzt durch praktische Data, wie er sagt, ausgefüllt werden soll.

Tímto metafysickým cvičením nebo experimentem, který tady provádí, Kant dosahuje podstatné věci, totiž že tady uvolní místo nebo vytvoří prostor pro metafysiku, která se bude pěstovat jiným způsobem než tradičně.

Also die theoretische Vernunft macht die Bahn frei, über die die praktische Vernunft einherschreiten kann.

Teoretický rozum tedy tady uvolňuje cestu pro praktický rozum, který bude tím rozhodujícím.

Das drückt Kant auch wohl mit dem berühmten Wort aus, das Sie zwei Seiten weiter in dieser Vorrede auch finden werden: Ich musste das Wissen aufheben, um zum Glauben Platz zu bekommen.

To vede potom k závěru, který Kant říká o dvě strany později: Musel jsem omezit vědění, možnost vědění, abych zajistil volné místo pro víru.

Das ist also nicht ein religiöser Glaube notwendigerweise, sondern ein praktischer Vernunftglaube, der alles begründet, was die Philosophie überhaupt sein kann.

To ovšem není ta náboženská víra, ne nutně, nýbrž je to víra rozumová, která zakládá vůbec všechno, co filosofie může být.

Gut. Man kann sagen, mit dem, was wir jetzt gehört haben, ist der Kern des Gedankenganges dieser Vorrede ausgesprochen.

Tak teď bychom mohli říct, že v tom, co dosud bylo řečeno, je vysloveno jádro toho, co Kant má na mysli. Das wäre jetzt die Gelegenheit, eine Pause zu machen.

A tímto bychom mohli udělat chvilíčku přestávku. Prosím vás, nepřetáhněte to moc, tak deset minut nebo nanejvýš čtvrt hodiny. Čili kdo chce jít kouřit, zapalte si hned teď a uvidíme se.

[pauza]

Also jetzt haben wir einen Paragraphen, in dem Kant erklärt, dass trotz seiner Kritik, von der wir die wichtigsten Resultate soeben gehört haben, dennoch ein ganzes System wird zeitigen können. Dieser kritische Ansatz wird zu einem ganzen System der Metaphysik auswachsen können.

Teď přicházíme k paragrafu, kde Kant ukazuje nebo naznačuje, předznačuje, jak některé ty své kritické pohledy bude rozpracovávat nebo může také rozpracovat do celého velkého systému metafysiky.

Hejdáněk: *Sie ist, das sagt Kant hier und es scheint mir auch ein ganz wichtiger Satz, die Kritik der reinen Vernunft ist ein Traktat von der Methode, aber das bedeutet nicht, dass von aller Inhalt abgesehen werden müsste. Im Gegenteil, diese Methode wird zu einem ganzen System ausgearbeitet werden können.*

Kant sice skromně říká, že *Kritika čistého rozumu*, že to vůbec není žádný systém, nýbrž že je to traktát o metodě, ale to samozřejmě není docela pravda. To je taková metoda, která vůbec nezůstává jen u té formální záležitosti a netýkala by se nějakého obsahu. Spíš naopak, je to metoda, která v podstatě tvoří systém.

In jenem Versuche, das bisherige Verfahren der Metaphysik umzuändern, und dadurch, dass wir nach dem Beispiele der Geometer und Naturforscher eine gänzliche Revolution mit derselben vornehmen, besteht nun das Geschäft dieser Kritik der reinen spekulativen Vernunft.

Tady v téhle větě máme tedy to, co jsem před přestávkou upozornil, to nové pojetí metafysiky, nový postup v metafysice, který spočívá v tom, že dosavadní tradice je skončena a je pronikavě změněna. *Ich weise nur beiläufig darauf hin, dass hier die Rede ist von einer Kritik der reinen spekulativen Vernunft. Kant wird sie später folgen lassen von einer Kritik der reinen praktischen Vernunft. Also, worauf es mir mit dieser Bemerkung ankommt, ist, dass auch in praktischer Hinsicht es eine reine Vernunft geben kann. Das kann verwirrend scheinen, denn die Bezeichnung Kritik der reinen Vernunft wird nur auf die Kritik der reinen spekulativen Vernunft bezogen normalerweise, aber es gibt, wie gesagt, auch eine reine praktische Vernunft. Rein bedeutet unabhängig von aller Erfahrung.*

Tak už jen poznámku na okraj, tady máme vymezení *Kritika čistého spekulativního rozumu*. To proto, že Kant vedle čistého spekulativního rozumu zná čistý praktický rozum. To může znít divně, když je tam čistý a praktický, ale je to tak. A on o tom má v této věci také další knížku. Kant je znám jako autor *Kritiky*

čistého rozumu, ale on napsal také *Kritiku praktického rozumu*. A tedy je třeba si uvědomit, že tady, když zdůrazňuje to spekulativní, čistý spekulativní rozum, že to je jedna z těch dvou možností, ač existuje také čistý praktický. Čistý znamená nezávislý na jakékoli zkušenosti.

Das ist eine Frage, die ich öfters bei Prüfungen an anfangenden Studenten stelle: Ist es Unsinn bei Kant zu reden von einer reinen praktischen Vernunft oder nicht? Und wenn sie dann sagen: Ja, das ist Unsinn, dann stellt sich heraus, dass sie nichts davon begriffen haben.

To dávám studentům takovou otázku, jestli má smysl mluvit u Kanta o čistém praktickém rozumu. A když někdo řekne, že je to nesmysl, tak pak o tom nic neví.

Sie ist ein Traktat von der Methode, nicht ein System der Wissenschaft selbst. Aber sie verzeichnet gleichwohl den ganzen Umriss derselben, sowohl in Ansehung ihrer Grenzen als auch den ganzen inneren Gliederbau derselben.

Důležitá je tady první část té věty, v níž Kant podle mého názoru nezvratně upozorňuje, poukazuje, nahrává na Descarta. Descartes napsal známou *Rozpravu o metodě* (*Discours de la méthode*) a tím zahájil vlastně celou epochu moderního filosofování. Kant chápe svou *Kritiku čistého rozumu* jako určitý protivrh k tomu, co Descartes vykonal. Jako určitý protějšek, protihrač kartesiánského myšlení. A ten má také nemalé nároky se svou *Kritikou čistého rozumu*, jako Descartes měl se svou *Rozpravou o metodě*. Tedy je to metoda, ne celý systém vědy. A přesto je to už obrys té vědy. A také to, co spojuje, co určuje vztahy mezi jednotlivými členy. Celý systém je nějakým způsobem už rozvržen jak po své extenzivní, tak po intenzivní stránce v té metodě.

Denn das hat die reine spekulative Vernunft eigentümliches an sich, dass sie ihr Eigenvermögen nach Verschiedenheit der Art, wie sie sich Objekte zum Denken wählt, ausmessen und auch selbst die mancherlei Arten, sich Aufgaben vorzulegen, vollständig vorzählen und so den ganzen Vorriß zu einem System der Metaphysik verzeichnen kann und soll; weil, was das erste betrifft, in der Erkenntnis a priori den Objekten nichts beigelegt werden kann, als was das denkende Subjekt aus sich selbst hernimmt, und was das zweite anlangt, sie in Ansehung der Erkenntnisprinzipien eine ganz abgesonderte, für sich bestehende Einheit ist, in welcher ein jedes Glied, wie in einem organisierten Körper, um aller anderer und alle andere um eines willen da sind, und kein Prinzip mit Sicherheit in einer Beziehung genommen werden kann, ohne es zugleich in der durchgängigen Beziehung zum ganzen reinen Vernunftgebrauch untersucht zu haben.

--- (1983-06-10 Hendrik Adriaanse - Kant, KRV (3) [LVH159VA] [bez data]_Kaz b_cleaned.flac) ---

Jiný hlas: ...des Verstandsgebrauches. První díl jedná o zásadách užití umu, to jest toho nižšího rozumu. *Und der dritte Teil schließlich, das ist aber kein analytischer Teil mehr, sondern ein dialektischer Teil, handelt von dem Gebrauche der Vernunft jakožto das Vermögen über die Erfahrung hinauszugehen.* A ten třetí díl, který vlastně není analytickým, nýbrž dialektickým, jedná o užití rozumu v tom vyšším smyslu, který jde za hranice zkušenosti. *Auf diese Einteilung ist hier zum Teil wenigstens angespielt.* Na toto rozdělení trojí se tady aspoň naznačuje.

Gleichwohl wird, welches wohl gemerkt werden muss, doch dabei immer vorbehalten, dass wir eben dieselben Gegenstände auch als Dinge an sich selbst, wenn gleich nicht erkennen, doch wenigstens müssen denken können. Tady znova je připomínána nutnost rozlišovat dvojí druh předmětů, jak už bylo předtím řečeno. *Das sind Gegenstände der Erfahrung und Gegenstände des bloßen Denkens.* Totiž předměty zkušenostní a předměty pouhého myšlení. *Letztere nennt Kant dann Dinge an sich selbst oder Dinge an sich.* Právě ty poslední nazývá Kant věcmi o sobě.

Und diese beiden Bedeutungen von Gegenstand oder von Ding muss man sauber unterscheiden, sonst gerät die Vernunft in Widerspruch mit sich selbst. A to dvojí je třeba rozlišovat, jinak se rozum dostává do rozporu sám se sebou. *Hier in diesem Satz wird dann der entsprechende Unterschied zwischen Erkennen und Denken eingeführt.* V této větě je uveden ten rozhodující rozdíl mezi poznati a myšletí. *Das wird in der Fußnote weiter ausgeführt, die ich jetzt lesen werde.* To je rozvedeno potom v té poznámce pod čarou, kterou budeme číst.

Einen Gegenstand erkennen, dazu wird erfordert, dass ich seine Möglichkeit, es sei nach dem Zeugnisse der Erfahrung aus seiner Wirklichkeit oder a priori durch Vernunft, beweisen könne. Aber denken kann ich, was ich will – erkennen kann man nur aus Erfahrung, aber denken kann ich, was ich will – wenn ich mir nur nicht selbst widerspreche, das heißt, wenn mein Begriff nur ein möglicher Gedanke ist, ob ich zwar dafür nicht stehen kann, ob im Inbegriff aller Möglichkeiten diesem auch ein Objekt korrespondiere oder nicht. Poznat lze jenom ze zkušenosti, ale myslet lze, co se chce. Nemusím v této souvislosti dbát na to, zda k té myšlence, to jest k tomu možnému předmětu, odpovídá také nějaký skutečný předmět, ale možnosti lze vždycky myslet.

Um einem solchen Begriffe aber objektive Gültigkeit (reale Möglichkeit, denn die erstere war bloß die logische) beizulegen, dazu wird etwas více, etwas mehr erfordert. A tato věta a ta poslední jsou velmi důležité. Dieses Mehrere aber braucht eben nicht in theoretischen Erkenntnisquellen gesucht zu werden; es kann auch in praktischen liegen. Totiž odkaz na to víc. To jsme zase u toho známého Kantova myšlenkového postupu, že to, co teoreticky nemohu blíže určit a co zůstává nevysvětleno, tomu prakticky mohu dávat velmi významný obsah.

Man muss hier zum guten Verständnis dieser Sätze unterscheiden zwischen bloß logischer Möglichkeit und realer Möglichkeit. Tady je potřeba rozlišovat pouze logickou možnost od reálné možnosti. Bloß logische Möglichkeit liegt davor, wenn kein Widerspruch im Spiel ist. Pouhá logická možnost spočívá v tom, že nevede k žádnému logickému rozporu. Aber damit hat der Gegenstand, von dem ich spreche, noch überhaupt keine Bestimmungen. Ale to ještě nestačí k tomu, aby předmět, o kterém mluvíme, měl vůbec nějaká určení.

Die bekommt es erst, wenn ich diesem Gegenstand Eigenschaften beilege. Wohl an metaphysischen Gegenständen kann man keine spekulative, theoretische Eigenschaften beilegen, nur praktische. K tomu dochází teprve, když tomuto objektu přiřadím nějaké vlastnosti. Metafyzickému objektu nelze přiřadit žádné teoretické vlastnosti, pouze praktické.

...man muss, wenn gleich nicht erkennen, doch wenigstens sie denken können. Denn sonst würde der ungereimte Satz daraus folgen, dass Erscheinung ohne etwas wäre, was da erscheint. Když neuděláme toto rozlišení mezi věcí o sobě a věcí jako předmětem zkušenosti, tak musíme o všech věcech říci...

Jiný hlas: ...dass sie unter dem Gesetz der Kausalität stehen.

Jiný hlas: Že podléhají zákonu kauzality.

Jiný hlas: Dann ist also unmöglich von den Dingen zu sagen, dass auch darin Freiheit stattfindet.

Jiný hlas: Pak ovšem nelze o žádné z těch věcí říci, že by se tam někde vyskytovala svoboda.

Jiný hlas: Denn Freiheit und kausale Determiniertheit schließen sich gegenseitig aus.

Jiný hlas: Neboť svoboda a kauzální kauzalita se prostě vylučují.

Jiný hlas: Was Kant nun tut, ist eine Trennung zwischen Kausalität und Freiheit vorzunehmen, indem er beide auf diese zwei Arten von Gegenständen verteilt.

Jiný hlas: Kant se pokouší tu věc překlenout, rozřešit tím, že každou z těch skutečností, na jedné straně svobodu, na druhé straně kauzalitu, přiřadí na jednu z těch dvou stran, které teď rozlišil.

Jiný hlas: Von den Dingen der Erfahrung gilt, dass sie restlos unter dem Gesetz der Kausalität stehen.

Jiný hlas: O věcech naší zkušenosti platí, že beze zbytku podléhají zákonu kauzality.

Jiný hlas: Von den Dingen an sich gilt, dass da Freiheit stattfindet.

Jiný hlas: O věcech o sobě platí, že tam panuje svoboda.

Jiný hlas: Nun müssen wir aber diese Dinge an sich also nicht denken als Dinge, sondern als Gegenstände, die durch den praktischen Vernunftkenntnis Bestimmung empfangen.

Jiný hlas: Jenom nesmíme ty věci o sobě myslet jako opravdu jako věci, nýbrž jako předměty, které dostávají svou určenost od praktického rozumu.

Jiný hlas: Also zum Beispiel, von was kann Kant sagen, dass es frei ist? Antwort: der gute Wille eines sittlich handelnden Menschen.

Jiný hlas: Příklad. O čem může říct Kant, že je svobodný? Je to svobodná vůle...

Jiný hlas: *Der gute Wille ist frei.*

Jiný hlas: Dobrá vůle, to jest dobrovolnost, je svobodná.

Jiný hlas: *Ja, also fortwährend ist bei Kant der Übergang in das Gebiet der Ethik mitgemeint.*

Jiný hlas: Vždycky je tady zároveň myšlen přechod do oblasti etiky.

Jiný hlas: *Das Gebiet der Naturerkenntnis ist, wie er sagen kann, das Reich der Notwendigkeit. Da herrscht das Gesetz der Kausalität. Das Gebiet des menschlichen Handelns ist aber das Reich der Freiheit.*

Jiný hlas: Oblast přírody je oblastí zcela ovládanou zákonem kauzality, ale oblast lidského jednání je oblastí, kde vládne svoboda.

Jiný hlas: *Das alles wird in diesem Gedankengang kurz angedeutet, das werden wir lesen. Von ebendemselben Wesen also, zum Beispiel der menschlichen Seele, würde ich nicht sagen können, ihr Wille sei frei und er sei doch zugleich der Naturnotwendigkeit unterworfen, das ist nicht frei, ohne in einen offenbaren Widerspruch zu geraten, weil ich die Seele in beiden Sätzen in ebenderselben Bedeutung, nämlich als Ding überhaupt, als Sache an sich selbst genommen habe, und ohne vorhergehende Kritik auch nicht anders nehmen konnte.*

Jiný hlas: Tady upozorňuje Kant na zmatek, který je důsledkem toho, že nerozlišujeme smysl, v jakém používáme slova duše.

Jiný hlas: *Ich müsste von der Seele sagen, sie sei zugleich frei und nicht frei.*

Jiný hlas: V takovém případě pak musím říci o duši, že je zároveň svobodná i nesvobodná.

Jiný hlas: *Wenn aber die Kritik nicht geirrt hat, da sie das Objekt in zweierlei Bedeutung nehmen lehrt, nämlich als Erscheinung oder als Ding an sich selbst, wenn die Deduktion ihrer Verstandesbegriffe richtig ist, mithin auch der Grundsatz der Kausalität nur auf Dinge im ersten Sinn genommen, nämlich sofern sie Gegenstände der Erfahrung sind, geht, ebendieselbe aber nach der zweiten Bedeutung ihm nicht unterworfen sind, so wird ebendieselbe Wille in der Erscheinung, den sichtbaren Handlungen, als dem Naturgesetze notwendig gemäß und sofern nicht frei, und doch andererseits als einem Ding an sich selbst angehörig jenem nicht unterworfen, mithin als frei gedacht, ohne dass hierbei ein Widerspruch vorgeht. Ein langer Satz, dessen Inhalt uns allmählich vertraut sein dürfte.*

Jiný hlas: Dlouhá věta, jejíž obsah by nám už mohl být docela jasný.

Jiný hlas: *In einem Sinne ist der Wille frei, nämlich sofern sie als ein Ding an sich genommen wird, im anderen Sinne, sofern sie als ein Naturding gilt, ist er unfrei.*

Jiný hlas: V tom smyslu, bereme-li duši jako předmět přírodní, že tak je nesvobodná, bereme-li ji jako věc o sobě, je svobodná.

Jiný hlas: *Was sollen wir uns bei so einem unfreien Willen oder so einem Willen als Naturding vorstellen?*

Jiný hlas: Co to asi může znamenat, když vůli chápeme jako přírodní věc?

Jiný hlas: *Ich denke, dass Kant sich dabei vorstellt den Willen als Resultat psychischer und psychophysischer Prozesse, Reize, Impulse und so weiter.*

Jiný hlas: Je to tehdy, když tu vůli beru jako výslednici přírodních procesů, vzruchů, dráždění a takových všelijakých.

Jiný hlas: *Man könnte auch noch hinzufügen soziologische Faktoren. Die üben natürlich auch einen starken Einfluss auf den faktischen Willen eines Menschen aus.*

Jiný hlas: Zahrnuli bychom tam nyní, i když se říká přírodní, ty faktory sociologické, které mají silný vliv na tu faktickou vůli.

Jiný hlas: *Nun könnte man sich fragen und das ist eine bekannte Vexierfrage für alle Kant, für alle orthodoxe Kantianer.*

Jiný hlas: Teď by se člověk mohl ptát, a to je taková orthodoxně kantovská, tedy tohle byla taková otázka: *Was ist der Mensch sonst als das Ganze seiner psychischen, physischen Prozesse und der soziologischen Faktoren, unter deren Einfluss er steht?*

Jiný hlas: Co to je vlastně člověk, nežli součet, výslednice psychických, biologických a sociálních procesů?

Jiný hlas: *Kant antwortet: obwohl ich die Freiheit nicht erfahren, also in keiner einzigen Weise*

wahrnehmen kann an einem handelnden Menschen, muss ich sie doch denken.

Jiný hlas: Kant odpovídá, i když nemohu svobodnou vůli na druhém člověku nikterak poznat, přímo ji nazírat, vnímat, přece jen ji musím myslet.

Jiný hlas: *Also der Mensch, und da muss man sagen, jeder Mensch ist nach Kant frei.*

Jiný hlas: Podle Kanta je každý člověk svobodný.

Jiný hlas: *Obwohl diese Freiheit nirgends empirisch zu konstatieren ist.*

Jiný hlas: I když tato svoboda, tuto svobodu nelze nikde empiricky konstatovat.

Jiný hlas: *Soweit das Auge reicht, ist der Mensch ein Naturwesen, den Gesetzen der Natur und also der Kausalität unterworfen.*

Jiný hlas: Kam oko dohlédne, tam všude je člověk výslednicí právě těch všelijakých příčin a je podroben všem těm zákonům přírodním.

Jiný hlas: *Aber an sich ist er was anderes. Er ist ein Vernunftwesen in praktischer Hinsicht, und das bedeutet, dass ihm trotz allen Augenscheins Freiheit zugeschrieben werden muss.*

Jiný hlas: Ale o sobě je čímś jiným, je rozumovou bytostí v praktickém ohledu, a to znamená, že proti veškerému zdání na první pohled je třeba mu připsat schopnost svobody.

Jiný hlas: *Und darin beruht auch die Verantwortung, die jeder Mensch hat und dann auch tragen muss.*

Jiný hlas: A v tom spočívá také ona odpovědnost, kterou každý člověk má a musí ji nést.

Jiný hlas: *Also nach Kant kann der Mensch nie ganz den Verhältnissen, in denen er lebt, die Schuld geben. Er kann sich selbst nie ganz ein Alibi verschaffen, indem er sagt, die Verhältnisse waren nun einmal so. Nein, er trägt selber auch Verantwortung, denn er ist frei.*

Jiný hlas: Podle Kanta tedy se člověk nikdy nemůže zcela vymlouvat na podmínky a na okolnosti a na poměry, protože tyto poměry nejsou nikdy vším, kromě toho, že tady jsou nějaké poměry, vždycky je tady ještě člověk, který je svobodný.

Jiný hlas: *So groß denkt Kant vom Menschen.*

Jiný hlas: Tak vysoce si cení Kant člověka.

Jiný hlas: *Ja, wir sind fast, denke ich, durch unsere Zeit hindurch. Ich werde noch etwas weiterlesen, aber ich denke so allmählich sollten wir aufhören, denn es ist für Sie alle anstrengend genug, ne? Ja, hier oder noch ein paar Sätze. Unser Dolmetscher soll es sagen. Es ist nicht nur Frage der Übersetzung, sondern vielleicht hätten Sie einige Fragen? Oder ob ich den Rest noch mal kurz zusammenfasse, ist das nützlich? Ja, das könnte ich noch tun, ja.*

Jiný hlas: Tak už jsme s časem, můžeme uvažovat o tom, zda nějaké otázky, nebo to dodělat do konce. Tak už jsme s časem pokročili, takže bychom tady skončili, tak zatím náš host se rozhoduje, že tak stručně shrne ten zbytek do konce. Já vám slibuji, že se k tomu v té předmluvě budeme jednou vrátet znovu a pomaleji a si ji dostudujeme.

Jiný hlas: *Ich habe versprochen, dass wir es nochmals die ganze Vorrede machen werden, langsamer noch und alles so ähnlich, wie wir es mit dem ersten Teil gemacht haben. Ja, ich habe auch gesagt, dass ich jetzt noch mal kurz mit einigen... Ja. Also dieser ganze Absatz, den wir jetzt erörtern, geht weiter mit diesem Problem der Freiheit und des Determinismus oder der Notwendigkeit. Zwischen beiden besteht kein Widerspruch.*

Jiný hlas: Tenhle odstavec, v němž jsme teď, pokračuje rozváděním toho vztahu mezi svobodou vůle a determinismem a prokazuje, že v tom není žádný rozpor.

Jiný hlas: *Dieses Problem geklärt zu haben, betrachtet Kant als einen wichtigen Nutzen seiner Kritik der reinen Vernunft.*

Jiný hlas: A vyřešení tohoto rozporu považuje Kant za důležitý užitek Kritiky čistého rozumu.

Jiný hlas: *Dann in dem folgenden Absatz spricht er über die... dann sind wir also bei Seite zweiunddreißig, römische Ziffer etwa... Zweiunddreißig? Ja. Bei dieser wichtigen Veränderung im Felde Wissenschaft.*

Jiný hlas: Pak v tom následujícím odstavci mluví o, to znamená teď asi o dvě stránky dál, na straně dvaatřicáté římskou... dvaatřicáté? Ano. U této důležité změny v poli vědy.

Jiný hlas: *Ja, přesně, to je jedenáctá strana tedy, začínající odstavec „Přes tuto důležitou změnu“.*

Jiný hlas: *Also, dann in diesem Absatz spricht er davon, was die Folgen seiner Kritik der reinen Vernunft sind für die Möglichkeiten des spekulativen Vernunftgebrauchs. Da findet tatsächlich eine Einengung, eine Einschränkung statt.*

Jiný hlas: *No a v tomto oddíle pak hovoří, jaké následky má tento nový přístup k možnosti spekulativního užití rozumu. Tady skutečně dochází k [nesrozumitelné] zúžení, jakési omezení.*

Jiný hlas: *Diese Einschränkung könnte ein Verlust scheinen. In Wahrheit ist es aber nur ein Verlust für die philosophischen Schulen, nicht aber für die gewöhnlichen Menschen.*

Jiný hlas: *Toto omezení se může zdát jistou ztrátou, ale popravdě je to pouze ztráta pro filosofické školy jednotlivé, nikoli pro prostého člověka.*

Jiný hlas: *Die kantische Vernunftkritik trifft, wie er sagt, nur das Monopol der Schulen, keineswegs aber das Interesse der Menschen. Der allgemein menschliche Vernunftgebrauch wird durch die kantische Kritik der Vernunft keineswegs gelähmt oder kurzgeschnitten, sondern vielmehr wird ihm recht getan.*

Jiný hlas: *Kantova kritika zasahuje monopol některých škol, ale nepostihuje skutečný zájem člověka.*

Tomu zájmu prostého člověka není nic odpíráno, není nic odřezáváno, a naopak je mu dáváno zadost.

Jiný hlas: *Die dogmatischen Hirngespinnste dieser philosophischen Schulen werden von Kant weggewischt.*

Jiný hlas: *Kant likviduje nebo stírá všechny dogmatické představy, dogmatická rozumná strašidla, jak si je vymyslely nejrůznější školy.*

Jiný hlas: *Wichtig in diesem langen Absatz ist also der Gegensatz zwischen den philosophischen Schulen einerseits und der Masse der Menschen andererseits. Kant will ein richtiger Volkslehrer sein. Er sagt auch in diesem langen Absatz irgendwo, dass die Menge der Menschen für ihn das Achtungswürdigste ist.*

Jiný hlas: *Co je v tomto odstavci důležité, je jakési napětí, rozpor mezi těmi jednotlivými filosofickými školami a masou lidí. Kant chce být skutečně učitelem lidu. Na jednom místě v tomto oddíle říká, že právě množství, lidské množství, je pro něj filosoficky tím nejuctyhodnějším, co je nejvíce hodno úcty a zřetele.*

Jiný hlas: *Dann im folgenden Absatz macht er den Unterschied deutlich zwischen Dogmatismus, den er scharf angreift, das ist also das Geschäft dieser philosophischen Schulen, und einem dogmatischen Verfahren, das in allen Wissenschaften als Phase des Erkenntnisbetriebs unentbehrlich ist.*

Jiný hlas: *V dalším odstavci Kant zdůrazňuje rozdíl mezi dogmatismem a dogmatickým postupem, který je nutný jako určité stadium rozumové, vědecké práce.*

Jiný hlas: *Dann sagt er in jenem Absatz auch, wie er seine Kritik der reinen Vernunft durchzuführen denkt, nämlich mit einer ähnlichen Strenge in der Methode, wie er es von dem Philosophen Wolff, einem Schüler Leibniz' gelernt hatte.*

Jiný hlas: *A pak tam říká, jak to chce celé provést, a že to chce provést takovým přesným a přísným způsobem, jak se to naučil od svého učitele Christiana Wolffa, což byl Leibnizův žák.*

Jiný hlas: *Ja, also um etwas zu nennen: gesetzmäßige Feststellung der Prinzipien, deutliche Bestimmung der Begriffe, versuchte Strenge der Beweise, Verhütung kühner Sprünge in Folgerungen, so soll auf diesem Gebiete der Kritik der reinen Vernunft der Sicherung einer Wissenschaft gewährleistet sein.*

Jiný hlas: *A teď tam říká, co jsou ty základní principy – už si je nepamatuji, takže si je tam musíte najít a dočíst – to jsou ty příznačné charaktery toho, co se naučil u svého učitele.*

Jiný hlas: *Und dann in dem letzten Absatz, ja ich glaube das ist nur ein einziger Absatz, da sagt er schließlich noch, welche Veränderungen diese zweite Auflage im Vergleich zur ersten aufweist.*

Jiný hlas: *No a v tom závěrečném oddílu, to už je poslední, říká, jaké změny provedl v tom druhém vydání Kritiky čistého rozumu.*

Jiný hlas: *Das sind Veränderungen nicht in den Grundgedanken, denn dafür steht Kant und das will er nicht preisgeben, aber in der Darstellung dieses Gedankens gibt er zu, dass noch viele Verbesserungen möglich sind.*

Jiný hlas: *Jsou to změny, které se netýkají podstaty věci, tu drží Kant stále stejně, ale vykládá to někde*

srozumitelněji, a tam připouští, že se to dá vylepšit.

Jiný hlas: *Und er appelliert dann auch an seine Leser, und das finde ich ganz rührend, dass sie ihm dabei mithelfen, diese Darstellung zu vervollkommen. Nun, das ist es etwa.*

Jiný hlas: A obrací se ještě na čtenáře, a to pociťuji jako zvláště dojemné, že vyzývá čtenáře, aby mu pomohli to ještě vylepšit na některých místech. Tak to je asi všechno.

Jiný hlas: *Also, meine Frage ist jetzt, wir haben jetzt keine Diskussion, aber wenn jemand eine Frage hätte, für die Sie und Ihre Antwort wichtig ist...*

Jiný hlas: Moje otázka je, jestli máme nějakou diskuzi širokou, ale zejména to, co jsem teď říkal o tradici. Ale kdyby bylo potřeba ještě postavit nějakou otázku, na kterou by mohl pan profesor odpovědět, tak pokud máte nějakou, tak ji prosím hned postavte.

Jiný hlas: *Ja, ich habe eine Frage zu der Verschiedenheit der Welt der Erfahrung bei Kant. Ja, das, was Sie gerade gesagt haben am Anfang mit Kant, das sagt ja doch nicht... Wenn ich sage, dass die freie Entscheidung immer auch in der Welt der Erfahrung sich verwirklicht, abspiegelt. Dann, wenn in dieser Welt der Erfahrung ein strikter Determinismus existiert, wie ist es dann möglich, dass man dort schon vorher entschieden ist, welche Erscheinungen aus dem freien Willen folgen?*

Hejdánek: *Ja. Nun, ich muss sagen, nach Kant verwirklicht sich die Freiheit nicht in der Erfahrungswelt.*

Jiný hlas: Musím říct, že podle Kanta se svobodná vůle neuskutečňuje ve světě zkušenosti.

Hejdánek: *Das ist ja der große Unterschied zwischen Kant und Hegel.*

Jiný hlas: To je velký rozdíl mezi Kantem a Hegelem.

Hejdánek: *Nach Hegel kann man die Geschichte der Menschheit begreifen als eine allmähliche Realisierung der Freiheit.*

Jiný hlas: Podle Hegela je možno dějiny lidstva chápat jako postupné uskutečňování svobody.

Hejdánek: *Für Kant sind es zwei getrennte Bereiche.*

Jiný hlas: U Kanta jsou to dvě oddělené říše.

Hejdánek: *Freiheit ist nicht wahrnehmbar, aber muss notwendig gedacht werden.*

Jiný hlas: Svoboda není vnímatelná, ale musí být nutně myšlena.

Hejdánek: *Sie ist sozusagen Voraussetzung, aber keine empirische Setzung.*

Jiný hlas: Je to v jistém smyslu předpoklad, ale žádné empirické kladení.

Hejdánek: *Ich will versuchen, mit einem Beispiel Kants Standpunkt zu erläutern.*

Jiný hlas: Pokusím se to vyjasnit na jednom příkladu.

Hejdánek: *Nehmen wir die Rechtsprechung, die Jurisdiktion.*

Jiný hlas: Vezměme si výkon spravedlnosti, jurisdikci.

Hejdánek: *Irgendein Angeklagter steht vor Gericht.*

Jiný hlas: Někáký obžalovaný stojí před soudem.

Hejdánek: *Der Richter hat dann zu entscheiden, welche Umstände möglicherweise als erleichternde Umstände angerechnet werden können.*

Jiný hlas: Soudce pak musí posoudit, které okolnosti by mohly být pojaty jako polehčující.

Hejdánek: *Diese erleichternden Umstände können gegebenenfalls einen sehr erheblichen Unterschied ausmachen in der Strafzumessung.*

Jiný hlas: Tyto polehčující okolnosti mohou přispět k značně rozdílnému uložení trestu.

Hejdánek: *Aber all das verhindert nicht, dass der Richter – natürlich nehmen wir an, dass das Verbrechen tatsächlich erwiesen ist – dass der Richter dann das Schuldig sprechen muss.*

Jiný hlas: Ale to nemá žádný vliv na to, že by snad ten soudce nemusel uznat toho pachatele za vinného.

Hejdánek: *Also der Richter kann niemals den Grundsatz der Verantwortung eines jeglichen Menschen aufheben.*

Jiný hlas: Soudce nemůže nikdy opustit základní myšlenku odpovědnosti toho člověka.

Hejdánek: *Er kann höchstens diese erleichternden Umstände gelten lassen.*

Jiný hlas: Může pouze uznat nějaké polehčující okolnosti.

Hejdánek: *Nun, das wäre etwa im Geiste Kants.*

Jiný hlas: To by tedy bylo něco v duchu Kantově.

Hejdánek: *Der Mensch ist auf sozusagen faktischer, tatsächlicher, Kant würde sagen empirischer Ebene ein Naturding.*

Jiný hlas: Člověk je na přírodně nebo na *empirické* rovině přírodní věci.

Hejdánek: *Und das kann sich so auswirken, dass allerhand erleichternde Umstände im Spiel sind.*

Jiný hlas: A to může leccos vysvětlit a ukázat, že jsou všelijaké ty polehčující okolnosti ve hře.

Hejdánek: *Aber das verhindert nicht, dass er als Mensch verantwortlich ist für das, was er tut.*

Jiný hlas: Ale to vůbec neznamená, že jako bytost jednající není odpovědný za to, co dělá.

Hejdánek: *Und auch deshalb als freies Wesen betrachtet werden soll.*

Jiný hlas: A že by tedy proto nemusel být považován za svobodně jednající bytost.

Hejdánek: *Ich könnte noch etwas an diesem Beispiel anknüpfen.*

Jiný hlas: Chtěl bych ještě navázat jednou věcí na tento příklad.

Hejdánek: *Einen Gedanken, den ich von diesem Herrn Cohen übernehme.*

Jiný hlas: Myšlenku, kterou přebírám od zmíněného *filosofa Cohena*.

Hejdánek: *Einen auf den ersten Blick sehr abstoßenden, aber bei näherem Zusehen doch vielleicht nicht so ganz unsinnigen Gedanken.*

Jiný hlas: Myšlenku na první pohled velmi odpudivou, ale při bližším pohledu možná ne tak docela nesmyslnou.

Hejdánek: *Cohen sagt irgendwo, dass es die Würde des Menschen ist, dass er bestraft werden kann.*

Jiný hlas: Cohen kdesi říká, že to patří k důstojnosti člověka, že může být potrestán.

Hejdánek: *Tiere bestraft man nicht.*

Jiný hlas: Zvířata nejsou trestána.

Hejdánek: *Menschen als freie Wesen sollen aber bestraft werden können, weil sie damit die Verantwortung zu tragen bekommen für das, was sie selber getan haben.*

Jiný hlas: Ale tím, že lidé jsou trestáni, přiznává se jim ta čest, že jsou odpovědní za to, co udělali.

Hejdánek: *Das geht gegen eine sehr starke Strömung namentlich der Psychologie und Soziologie ein, dem Menschen seine Verantwortung im Grunde abzunehmen.*

Jiný hlas: To se obrací velmi tvrdě proti jistým tendencím psychologů a sociologů, kteří vykládají lidské jednání tak, že vlastně člověku tu odpovědnost upírají.

Hejdánek: *Der Mensch soll nur ein Produkt der Verhältnisse sein.*

Jiný hlas: Podle nich je člověk jenom produktem poměrů.

Hejdánek: *Ich weiß nicht, ob das bei Ihnen auch so ist, aber in meinem Lande und in vielen anderen westlichen Ländern ist dies eine starke Tendenz.*

Jiný hlas: Nevím, jak je tomu u vás, ale v mé zemi a v celé řadě dalších na západě je to velmi silná tendence.

Jiný hlas: Já myslím, že u nás i v té ideologii.

Jiný hlas: *Marxismus.*

Hejdánek: *Dem gegenüber kann es wie eine Art Befreiung anmuten [nesrozumitelné]*